శ్రీరస్తు.

మానినీమణి.

ఇది

పనప్పాకము - శ్రీనివాసాచార్యులు (బిఏ) గారిచే

రచితమైన పద్యకావ్యము.

శ్రీవైజయంతినుండి తత్పత్రికాధిపతుల యనుమతిచేఁ

బునర్ముద్రితమైనది.

చెన్నపురి:

శ్రీవైజయంతిముద్రాశాలలో

ముద్రితము.

1897

వెల ౧ అణా.

శ్రీరస్తు.

మా ని నీ మ ణి.

ఇది

పనప్పాకము - శ్రీనివాసాచార్యులు(బిఏ)గారిచే

రచితమైన పద్యకావ్యము.

శ్రీవైజయంతినుండి తత్పత్రికాధిపతుల యనుమతిచేఁ

బునర్ముద్రితమైనది.

చెన్నపురి:

శ్రీవైజయంతిముద్రాశాలలో

ముద్రితము.

1897

వెల ౧ అణా.

శ్రీరస్తు.

మానినీమణి.

ఆ,వె. ఈ నగంబుపైన నెంతయుఁ దెగువనై
నిట్లు నిల్చి బయల నీక్షణంబు
నిలిపి యట్టె చూచి యులుకస నీ చెలువ యొ
వ్వనికి సతియొ యేల పదరు నొక్కొ? 1

తే,గీ. తన్ను వెన్నాడు చిఱుతలఁ దలిరుబోణి
చూచి కంపించి మగుడఁ దాఁజూచు బయల
నకట! దుఃఖంబు మోమున నలముకొనఁగ;
నిట్టులాబాలురను గాంచి యేల యడలు? 2

క. ఆహా! కొండల నటియున్
బాహాటంబుగ నెగడెడు పటుభీకరమా
నాహవమును గని తానిటు
రాహువపసగతశశి యన బ్రమందెడునొక్కొ? 3

తే,గీ. దీని కేఁక సందియంబేమి? తెల్లనైన
యల్లకేతనంబాకసమందుఁ బవన
చాలితంబుగా నెంతయు సంతసంబు
మోమునఁ జెలంగ నానందమునను జూచు. 4

క. అటుగాకడి కన్నులపన్
దటుకునఁ గానఁబడనియెడఁ దల్లడమొందున్

గుటిలాలక, యదియేలొకొ
కటకట! యీ సతిమగఁడలకలనన్ గలఁడో? 5

క. అట్టులె యుండం బోలును;
గట్టులకున్ వైరిసేనఁ గదనమునందున్
మట్టఁగ వచ్చిన పతికిన్
గట్టఁడు లను లేమి సేయఁ గడఁగెద నొకో. 6

క. అని యెదఁ బొగులుచు నాతని
ననిఁ జూడఁ దలంచి పడఁతి యట నిల్చెనొకో?
మనమున భయములు నిగుడఁగఁ
దనయుల బాధలఁ గనంగఁ దరుణికి నగునే? 7

ఉ. తల్లి! యిదేల మమ్ము నురుదారుణకంటకసంవృతావనిన్
డిల్లపడంగఁ జేసెదవు, డిందెనె యక్కటికం బటంచు సం-
ఫుల్లముఖాబ్జము ల్వనటఁ బొల్పుల వీడఁగఁ బల్కువారొ నా
నల్లనఁ దల్లిఁ గన్గొనుచు నక్కట! కుందెద రెల్ల బాలకుల్. 8

ఆ. వె. చీర కొంగుఁ బట్టి చెలిమిమై నల్లన
లాగుబాలురఁ గని లలన చింత
గూరు నకట! వారి కేరీతిఁ దెలియును
దల్లియెడఁదఁ గలుగు తల్లడంబు. 9

క. అరులదె పరుగిడువారలు,
కరమును మింటన్ ధ్వజమది కాంతుల నీనున్,
దరుణియు సంతస మెడఁదఁ గ
దుర మందస్మిత మలరఁగఁ దులుతునఁ జూచున్. 10

తే,గీ. "అకలు పాటెరి, నాప్రియుఁ డురుజయంబు
నొందె, శ్రీనాథు కరుణచే నొనరె నేఁడె
నాకు మాంగల్యవిభవంబు, నాదుకుట్టి
లకును దమతండ్రి కౌఁగిలి లబ్ధ మయ్యె". 11

సీ. అని యాసతీమణి మనమునఁ దలపోసి మోదమాననమున మొలక లెత్తఁ
జిన్నికుట్టులఁ జూచి చెలువాఱుప్రీతిమైఁ గదియంగఁ జేయుచుఁ గౌఁగిలించి
హృదయంబుకరుణచే నెంతయుఁ గరఁగనోయనఁగన్నుఁగవబాష్పమలముకొనఁగ
గోటఁ గన్నీటిని మీటి పైఁటచెఱంగుచేఁ గన్నులఁ దుడిచి చెలిమి వెలయఁ
జటియలోఁ దననాథుని జాడ నెఱుఁగ
లేక కన్నులు విచ్చి యాలేమ నల్ల
డలను బరికించి పరికించి కలను విచ్చి
యునికిఁ గన్గొని పతిఁ జేర నున్నయెడను. 12

తే,గీ. కదనరంగంబు విడనాడి పదరి పాఱు
వైరివాహిని నొక్కఁడు భూరిబలుఁడు
పటుతరంబులౌ నారాచపటలి వింటఁ
గూర్చి యేయుచు నవివచ్చెఁ గొండదరికి. 13

క. మిలమిలమను కాంతు లడరఁ
బ్రళయాగ్నిచ్ఛటలఁ బోలి పటుతరతాపం
బలమఁగ దిశలన్ వచ్చెను
లలితాంగిదరికి ములుకులు లాఘువ మొసరన్. 14

ఉ. అక్కట! పుష్పముం దెగడు నందము మార్దవముం జెలంగఁ బెం
పెక్కిన యీ సతీమణికి నేగతి నిక్కటుమార్గణాళిచేఁ

చిక్కక నిల్వఁబోలు నిఁకఁ, జిన్నికుమారులఁ బ్రోచువారు లే
రిక్కడ,వీరిఁ గూల్చునొకొ యీములుకుంగములయ్యొ క్రూరతన్ ? 15

క. అడె యా కాంతామణి ము
ల్కాడఁ దగులం బుడమిఁ దూలె; హిమకరనిభమౌ
వదనము తరుణికి వాఁడెను
హృదయమునందలి రుధిరము లెంతయు నుబ్బన్. 16.

క. పైఁటయు నెత్తుటఁ దడియఁగఁ
బాటలగంధికి నరుణిమ పాటిలె, నిసుఁగుల్
గాటపు వంతలఁ బొరయఁగ
మాటలులే కవనిఁ గూలె మానిని యకటా. 17

* * * * * *

ఆ, వె. అంత వైరిసేన నఱిముఱి జక్కాడి
పాఱఁదోలి ప్రియను బాలకులను
జూడఁ గోరి శౌర్యశోణితనేత్రుఁడౌ
కండు తనబిడారుఁ గాంచ నేగె. 18

ఆ, వె. చెన్నుతఱిఁగి నిలిచియున్నట్టి డేరాను
గాంచి మేరలేని కళవళంబుఁ
జెంది దిగులుపూని కంది నల్లడలను
జూచి యెదుట నొక్కశూరుఁ గాంచి. 19

క. అను నాతఁడుఁ "నాబాలురఁ
గొని నాప్రియ యెచ్చటఁ జనెఁ? గొందల మడరెన్
మనమున,నీకుం దెలిసిన
గొనకొని తెలుపవె?"యనంగఁ గూరిమి నతఁడున్. 20

తే,గీ. పలికె «నల్లదె చూపట్టు పర్వతంబు
మీఁదఁ గనుపట్టె నిప్పుడె మీపడంతి,
కాన నటఁ జూడఁ దగునయ్య గరిత»నంచు,
నంత నామాట విని యాతఁడగముఁ జేరి. 21

క. «ఏలొకొ యీనగమున నిటు
బాలురఁ గూడికొని కరము బాధలుపడునో
వాలుంగంటి»యటంచును
జాలిం దూలుచుఁ బిలిచెను «జానా»యనుచున్. 22

తే,గీ. నిసుఁగు లాయెల్గు నాలించి నిలిచి జనకుఁ
జూడ నద్దెసలను గాంచి «యీడ నున్న
వారమయ్య రమ్ము»నుచును బల్కునులివు
వినుచు నయ్యెడఁ జేరెను వీరవరుఁడు. 23

క. అంతం బాలుర తండ్రిని
జెంతం గని నోటఁ గరముఁ జేర్చుచు «జనకా!
వంతలఁ బొరలుచుఁ దల్లియు
వింతగ నిందె నిదురించె విను»మని పలుకన్. 24

క. జల్లన నొడ లమ్మానిని
నల్లనఁ గని కండ్ల బాష్ప ములమఁగ నెంతే
నుల్లము చెదరఁగ నిలిచెను
మల్లడిగొను చింత నడలి నుందునిపగిదిన్. 25

తే,గీ. అంత నొక్కింత తెలివొంది యవనిఁ గూలి
యున్నకనకాంగి దరిఁ జేరి యుస్సురనుచు

నెంతయును నెత్తుటను దోఁగి వంతగూర్చ్చి
చెలియ వదనంబుఁ బొడఁగాంచి పలుకు నతఁడు. 26

చ. "చెలియరో! నన్నుఁ గాంచి కడుఁజెల్మిని బల్కుచుఁ గౌఁగిలించి నా
యలసటఁ దీర్తువంచు నెద నక్కట! యెన్నితిఁ గాని నిన్ను నీ
మలపయి నిట్లు ఖేదమున మ్రాన్పడి చూచెద నంచు నెన్న, నా
నలువ విధించెఁగా యిటులు నానొసటం గడునిర్దయాత్ముఁడై" 27

సీ. శీతాంశుకిరణాళిచేఁ దనచెలువంబుఁ దలఁగిన తమ్మిని బోలుచూ మోము
వాతాహతిం దూలి భూతలంబున నొఱఁగినశిఁగెఁ బోలిన వనితమేను
నిశితాసికృత్తమై నిస్తులఁ బాసినచిగురులఁ బురుడించు చెలువపెదవు
లతిమత్తసింధురవితతిచే నూడ్వంగఁబడుతూంఢ్ల సరిపోలు పడఁతి కేలుఁ
గాంచి చింతించి పలవించి కలవరించి
మలుకు నెదఁ జూచి చేఁజాచి తలఁకు దాఁచి
చివ్వనను దూసి మది గాసి చెలఁగ రోసి
బాలురం గాంచి శోకించి పలికె నిట్లు. 28

తే,గీ. "వరద! లోకైకరక్షక! వాసుదేవ!
భక్తజనఖేదపరిహారి! పార్థసచివ!
కరుణ యలరంగ నాదేవిఁ గావవయ్యా
గరుడవాహన! శేషాహివరశయాన!" 29

తే,గీ. అనుచు శ్రీనాథుఁ జిత్తంబునందుఁ జేర్చి
పనవ,నొకబాలుఁ డాతనిపజ్జఁ జేరి
"తండ్రి! నిదురించుతల్లిని దగునె లేప
నిట్లు, నిదురవీడిన లేచు నింతయేల!" 30

క. అని పలుకఁగ నింకొక్కం
డనుఁ "దండ్రీ! యిదె కదలెడు నమ్మచరణముల్
కనుమా"యన నాతఁడు వం
తనడఁచి చూడఁగఁ బడంతితనువును గదలెన్. 31

తే.గీ. అంత నవ్వీరవరుఁడు దా ననుఁగుసుతుల
నుడుల నాలించి చింతలఁ గడపఁ దలఁచి
"శ్రీమనోహరు నెదఁ దాల్చి చెలఁగువారి
కకట! చింతలు దొట్టునే యనుచు" నెన్ని. 32

తే.గీ. లేచి పద్మాస్యఁ బరికించి లీల సరసి
రుహముపై నటించు నళినివహము నాఁగ
వదనమును గ్రమ్ముచికురాళిఁ బాణిఁ ద్రోచి
చుంచు దువ్వుచు నిట్లనె మించుకూర్మి. 33

క. "సకియా! కన్నులఁ దెఱచుచు
నిఁక నీ బాలురఁ గను; మెద నెంతయుఁ జింతన్
దుకతుక గ్రాఁగెడు నాకున్
వికసనమిడ వేల యింక వినవేల? చెలీ! 34

ఉ. కన్నులఁ జూడవేల యిటు గాటపు వంతల డిల్లపోవు న
న్నన్నులమిన్న! బాలురిదె యార్తిని గుందెద రింక నైన వా
రి న్నయమారఁగాఁ దిగిచి రెక్కొనుకూరిమిఁ గౌఁగిలింపఁగా
నెన్న విదేల? యీముఱుకు నేమనఁ జాలుదు నిన్ను నొంచనే. 35

చ. చెలియరో! నిన్నుఁ గూడి యిఁకఁ జెందఁగ వచ్చు ముదంబటంచు నే
నెలమిఁ దలంచి రానకట! యీ కటుమార్గణమిట్లు నీదు మే

నలయుఁగ పక్షమందుఁ జొఱ నర్మిలి నాకముఁ జేరఁ గోరి యీ
కలఁతల నాకుఁ గూర్చితివె, గాటపు వంతల బాలు రేఁడ్వఁగన్. 36

క. బాలా! నినుఁ బాసి పుడమి
నేలీల నసువులఁ దాల్చి యిఁక మనువాఁడన్ ?
బాలుఁడ నిన్నుఁ దలంచుచుఁ
మాలఁగ నెట్లోర్తుఁ జూచి తూఁగెడుమదిలోన్ ! 37

ఉత్సాహ. బాల ! వాఁడి యైన ములుకు-పక్షమందుఁ జొచ్చినన్
నీలమేఘవర్ణ వరదు-నెమ్మిఁ దలఁచినావొ ! యీ
బాలుర నిటు వీడి యేగ-భావమెట్లు లోర్చెనే !
జాలిఁ గుందుమమ్ము వేగ-సారసాక్షి చూడుమా. 38

ఆ,వె. అనుచు నెదఁదఁ బొగిలి యలమినశోకంబు
వలనఁ బనవి పనవి పద్మదళము
లందుఁ గ్రాలెడు హిమబిందువులను బోలెఁ
గనులఁ గ్రమ్ముబాష్పకణము లురల. 39

తే,గీ. చెలియ మోమునఁ దనమోముఁ జేర్చి హృదయ
మగల వాపోవు నాతనియందు విజయ
సారథి కరుణించె; భళిర ! భూరిశోక
కృశితభక్తుల వీడునే కేశవుండు 40

ఉ. చందురుఁ డంబరంబు విడి చయ్యన నేగిన భానుఁ డుప్పరం
బందుఁ జెలంగఁ బద్మములు హారిగతిన్ వికసించులీల నా
సుందరి నేత్రముల్ దెఱచె శూరవరాఢ్యు వరుం గనంగ; నా
మందరధారిఁ జిత్తమున మానక కొల్చిన వంతలుండునే. 41

చ. వరదుని లోకరక్షకు నవార్యసుధీప్రదు నాశ్రితస్తవో
త్కరు నురుశౌర్యరంజితుని గామితదాయి ముకుందు మానిహృ
న్నిరతుని బాపదూరు సితనీరజనేత్రు రమామనోహరున్
నిరతముఁ గొల్చువారి కిల నెవ్వగ దొట్టునె భీతి గల్గునే. 42

తే,గీ. అంత నొకకొన్నినాళ్లకు నతివ తేఁటి
కొనియె నావీరుఁ డెంతయుఁ గూర్మి శ్రీశుఁ
గొలువ, బుధుతల మదిలోన గుబ్బటిల్ల
ముదము, లిందిరానాథుఁడు పదయుఁ డగుట. 43

తే,గీ. మానినీమణి యనుకృతి నా నిశాట
గర్వపరిహారియైన శ్రీకాంతు కరుణ
చేత రచియించె నిట్టులు శ్రీనివాస
శర్మ సుకవివరేణ్యుల శరణు చొచ్చి. 44

క. బాలుం డితఁడు వీనిని
బోలదె లాలింప ననుచు బుధులు ననున్ దా
మోలిన్ బ్రోవరె కరుణన్!
గోలన్ దిట్టఁ బగునొక్కొ కోవిదుల కెటన్! 45.

శ్రీరస్తు.

శివాజి

పనప్పాకము - శ్రీనివాసాచార్యులు (బి-ఏ) గారిచే

రచింపఁబడిన నూతన నాటకము.

వెల ౧- అణాలు.

పండితులయభిప్రాయములు.

ఆంధ్రభాషాసంజీవని పత్రికాధిపతులగు బ్రహ్మశ్రీ కొక్కొండ-వెంకటరత్నము పంతులుగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

శివాజి నాటకము—ఇది, శ్రీమచ్చెన్నపురిలో నెలకొనియున్న వైజయంతీ ముద్రాశాలకును, వైజయంతీ నామక మాసపంచికకును, నధ్యక్షులై యున్న బ్ర॥ శ్రీ॥ పనప్పాకము-శ్రీనివాసాచార్యులు, బి. ఏ. గారిచే రచితము, ప్రకటితము, మఱి మాకుం బ్రేషితము. ఈగ్రంథంబుం బాగుగ నారసినారము. ఇందు నాందిగందనరిపద్యరత్నము ప్రస్తుతవస్తునిజంబుగ ముద్రాలంకారముద్రితమై బహ్వక్షరధ్వనిభాసురంబుగం బరఁగుచుండుటవలన నెన్నిమాఱులు చదివినన్మాకుఁ దనివిదీఱకున్నది. కాన దాని నిటనుదాహరింతుము.

“ శా. శ్రీపతియుండు నేస్వ మొయింజిత్రియు సంపలపోయు లేకయా
పాపిమతుల్ సుయోధనసన్యప్రముఖుల్ పనుపంగట్టంజూచిన౯

గోపముడించి సర్వగుణగుంభిత సన్నుతవిశ్వరూపముఙ్
దోఁపఁగఁ జేసి కౌరవుల దుర్నయ మాఁపిన కృష్ణుఁ డోముతఙ్."

అని యింతరసవంతముగ నీ నాటకగ్రంథము నంతయు రచియించిన యేత
త్కృతికర్త ప్రౌఢకవి యయ్యును,

"ఆ, వె. కవియొచిఱుతవాఁడు ఘననాటకంబుది
తాత్ములీరు, మేమొయల్పులైన
నటులమయ్యలార! నర్తిలిమావగు
తప్పులోర్చికనుఁడు పయదలిగ్ప."

అను నీపద్యంబు వ్రాయుటం దలంప,

"శ్లో. క్వసూర్యప్రభవోవంశః క్వచాల్పవిషయామతిః
తితీర్షుందుస్తరంమోహాదుడుపేనాస్మిసాగరమ్."

అను నీ కాళిదాసకవీంద్రశ్లోకరత్నము జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది. పర్ష్యస్థులసచ్చ
రిత్ర మిట్టిదేకద?

పంచరత్నములు.

తే, గీ. ఖేచరోల్లాసమనుగద్యకృతినొసర్చెఁ
బద్యకృతిని సతీమణిభాసిలఁగను
జేసెను శివాజినాటకమీ సమయము
నందుఁగావించె శ్రీనివాసార్యుఁడౌర.

ఆ, వె కథయొవిరసమరయఁగడురసాభాసంబు
గాను గానఁబడెడు నైననీశి
వాజినాటకమును బరఁగించెఁబనపాక
శ్రీనివాసకవివరిష్ఠుఁడుగద.

క. ఈసరసుఁడుస్వాఖ్యాదిమ
ఘాసురవర్ణైక్యకలనఁబట్టియొకో శివా
జీసన్నాటకమొనరిచె
నీసాయూరోహణముననెగడుటనొక్కో.

ఉ. ఆపదఁజెందియున్నయప్పుడైనస్వజాతిదిధర్మమేదఁగా
నోపఁడుదానినేదుకొనునుత్తముఁడంచనితెల్పునుత్తమ
స్త్రీపతిగాఁగనొక్కనివరించిమఱొక్కనిఁబొందదెందునా
నీపరమార్థముందెలుపునీకృతిధర్మనిరూపకంబుగా.

క. పనపాకశ్రీనివాసా
స్యనిఁదత్కృతినిన్ శివాజినుసగుణముసు శ్రీ
జననితనుమగ్యప్రోచున్
దనువినుతించుటనుబిల్వనాగుఁడుఁ బ్రీతిన్.

అని కృతిం బ్రశంసించుచుఁ గృతికర్తనాశీర్వదించుచున్నాము.
శిష్ణుఁజేష్ఠనాశీర్వాదుఁడగుటనో, యీశివాజినాటకము వెల యబిరూపాఁగొ.

బ్రహ్మశ్రీ వావిలాల-వాసుదేవశాస్త్రిలుగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

ఉ. ద్రావిడవిప్రసూతిబహుతత్త్వరతం దెలుఁగుం గ్రహించివి
ద్యావరుఁడైకవీంద్రుఁడయితంద్రికడం ఁగురులొద్దభక్తిదాం
సేవజలంగస్వాన్యనృపనీతివిశేషములందికొంచుఁబు
ణ్యావహతీర్థమాడివిబుధాదృతుఁడౌబలదైవజయంతిలో.

క. అద్వైతిసుసుంతువిశి
ష్టాద్వైతిగుసుంతుసరిగనానందింపన్
హృద్వీథిశైవవైష్ణవ
పద్వసజములాశ్రయించుప్రతిభలుగంటే!

సీ. జగదీశసుభక్తసజ్జనశ్రీసభఁ బ్రసనిలుప్తు నేతీంద్రశించిననుతంద్రి

యన్యాయములు చనన న్యాయములఁ గొనవాదము నేకలిమిమీరఁగను పబలిమి

వైజయంతీరేఖ వైజయంతీరేఖఁ జెన్ను సంగీతము నెనిచేతి కలయు

పటితేజ్యలమలంచి ప్రతిష్ఠాజ్యతలు వెంచి పలుకులు నేమీరగు సుపలుకుసుపొగడు

శోధితాంతఃకరణత, వయోఽధికుఁడని

పండితాన్వయమాత్రకఁ బ్రాహ్మణుఁడని

చిత్రగతి నాదెసను మీకు మైత్రి పొసఁగె

శ్రీనివాసదయావాస శ్రీనివాస !

తే,గీ. తత్త్వమానయ నేరకతగుణమను చు

ద్రవిడజనులు దెనుఁగును దప్పనాట్టి

నాంధ్రమున నలంకరించి విఖ్యాతిఁ గాంచఁ

త్యాగరాజు మొదలి సాటిలేమ రేకలసు.

తే,గీ. సాహిత్యపదమటికి రూపస్ఫూర్తి సాయన నిలి

మత్కృతులు పంపితిరి భక్తత్కృతమున

సరసపదనామృతము గ్రోలి సంతసిల్లు

దీనవలి దెదమాదిఁ బీరంజీవులనుచు.

ఉ. గోఁపిడి మైమొగల్ పన్నఁ జూఁ మూలిచి కోనలఁ బొంచి పొగడుతా

రేఁపఁగఁ గొండయెల్కయని త్రిప్పలఁ గూల్చి తదీయ సైన్యముల్

ప్రాపి డెస్వీయభూమికి శివాజి, శివాజి: తదూర్జితోన్నతుల్

రూపకరూపకంబుగ నిరూపణ మొనర్చిన కీర్తిఁ గాంచితే.

ఉ. దిక్కతి సన్నుణంబుగను దీనులఁ బ్రోచు భవాని యండ నైఁ

జక్కని కేఁడు కూటములకుఁ జాలని వేళను లోఁగియుక్తమానిం

ద్రెక్కినకుమాత్రమర్థగ్మనము బెంపక మేల్వడి దేశసేవనా

నిక్కపు వస్తునారయఁ గనింప దెసంతస మెల్లవారికిన్.

తే.గీ. నాటకవిస్తరమును బూర్ణశశినిభమ్ము
నాటకమీశివాజీని బుధులాదరింత్రు
మఱియు సత్కవిత్వాల, మహితకీర్తి
వసిసె మనసుదీని నిత్యత్ప్రకటనతోడి.

M. R. Ry. SREEMAN D. KRISHNAMA CHARLU GARU,

President, *Sarasa Vinodini Sabha*, *Bellary*, writes—

* * * I have gone through your beautiful Drama "Sivaji" with pleasure. Your father might have told you that I have myself dramatised the History of Sivaji. Our plots have nothing in common between them except the historical portion. Your progress from a prose writer to a poet and from a Poet to a Dramatist is very gratifying. * * *

బ్రహ్మశ్రీ కోలాచలం-శ్రీనివాసరావుగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

సీసమాలిక.

మహామహీయస్సృతమహిమను మహిలోన వ్యాపింపఁజేయఁగాఁ బుట్టఁబుట్టి
?రంగశ్రీబను యవనఁ జేన్య ముత్తంబు నామావిస్తృతనలి యుఁ జేయ
మహారాష్ట్రమహీ నేలుమహనీయుఁడు శివాజీ వాని నిదంచించిన సూర్యలోన
హిందూమతంబును బొందింపఁబనిఁ బూని వెలివారఁదురకలఁ జెఱిని సల్పి
కోటలుగట్టించి కోనకోకపరాకి నిపానుపాసన కేగిపోయసంబుఁ
జూపఁదెంచిన పోరుటులు యవనులఁబట్టిరి, పట్టితో వానిఁ జెఱను
బెట్టిరియాకీర్తిఁ బెను కాలమరిగెను దుడకొకదినమునఁ గోయాశ్రీ
నింబుసాహిత్తిఁ బ్రమ్యమ్ము ద్యుతిఁ సెలుసంబుఁ గలశివాజీని వరించి
కళ్యాణముఁ గోరఁ "నవిటియోషనినీవుఁ గాదు గాద" నిసల్కఁ గంబుకంఠ
కాముని సుల్క్కఁ గను వెఱగందుచుఁ గవజేని మోహాంధుఁ గడిమిఁ జూప
వచ్చనమాటలు సంధించి వపంసెను గాని సత్య స్త్రీనిఁ గలవేఁ జేయవోఁ

విస్మిటఁ జెఱవీడు వెరవుఁగా నూహించి భటులతోఁ బలికెను బ్రాహ్మణులకు
భోజనంబిడవలె నోజమీరఁగ వారి రప్పింపుఁడని చెప్పి యొప్పించి
ద్విజులను బిలిపించి తెలిపి రహస్యంబు గంపలలో నాహారమంపినట్టుల
గొన్ని తూములు సేసి కుటిలవృత్తి వహించి పుత్రునితోఁ గూడఁ బుట్టికనుండి
కారాగృహము వీడి కడఁజనెను వార్త పాదుషావిని మది భయముఁ బూని
భటులను బంపెను బటుబాహుబలయుతధీరుల తూములఁ దిక్కు దిక్కు-
నిట్టు కొన్ని దినములు చట్టులాహవక్రీడ సలుపుచు యవనులఁ జంపి తుదను
దైవవశంబున దివికేగె నది విని పాదుషా పట్టి తాపంబుఁ జెంది
మూర్ఛిలి మఱి లేచి సునిఁగె దుఃఖాక్రాంతి నిపడు ని సెవ్వనిఁ దాను బతిగఁ గోర
నను చుఁ బ్రతినవట్టె నాగడమిది యని యెవరెన్ని చెప్పిన నిశ్చయము గాను
మది నెంచక శివాజి మహిమలు గొనియాడి రేపగల్లంబులుండ దైవవశ
భటులొక శిశువును బట్టి తెచ్చిరి వాని శంభాజిసుతుఁడని సంభ్రమించి
వాని పోషణమందు వ్యసనంబు నేమఱి కన్నెగా బ్రదుకు మదన్నె కన్నె-
నను కథనంతయును వారు మృదుపదవాక్యచమత్కృతి పసింకి నెసఁగ-
లాగు వర్ణించి లాలితంబుగ వ్రాసి చదువు వారలకును జపుంసఁబుట్టఁ

గీ. జేసి వాసిఁ గనుచుఁ జెలిమి రెట్టింపఁగఁ
బొత్తమొకటి నాకుఁ బిత్తమలరఁ
బంపఁ జదివి నాదుభావంబుఁ దెలిపితి
నింగనుండి యిడితి నంపనముల.

శ శి లే ఖ.

శివాజి, (నాటకము.)

మహారాష్ట్రప్రభువగు శివాజినిగుఱించి హిందూదేశచరిత్రములలో నెన్ని
న్ని యంశములంబడసి శ్రీమాన్ పనప్పాకము శ్రీనివాసాచార్యకవిసూర్యఁ డీనా

టకమును సంతరించెను. ఈ బాలకవి యిదివఱకు కొన్ని వచనప్రబంధములు, కొన్ని పద్యకావ్యములను, వ్రాసి మనరాజధానిలోనుండు కవివర్యులచే సన్మానింపంబడియున్నారు. వచనరూపముగా వీరువ్రాసిన ఖేచరోల్లాసము, పద్యరూపముగవ్రాయంబడిన సతీమణి వీరిపాండిత్యమును, కవననైపుణ్యమును జెప్పక జెప్పుచున్నవి. మఱి యిపుడు నాటకమును వ్రాసిరి. ఈనాటకముయొక్క రచనను బట్టిచూడఁగా శ్రీనివాసాచార్యులవారి కవనమునకు వన్నె హెచ్చుచున్నదని రసికులకు విశదమగుననుటకు సందియంబులేదు. వేయుమాటలేల, యీగ్రంథములను జూచునట్టిభాగ్యము మాకలవడినపుడు, మనయాంధ్రభాషకును, మనదేశమునకును మంచిదశవచ్చుచున్నదని నమ్మిహర్షించువారము. సింహముగర్భవాసమున సింగపుకొదమేగదా జన్మించును. అన్యథా సంభవించుట యీశ్వరసంకల్పమునకు విరుద్ధముకదా! కాంగ్రెస మహాసభ కగ్రాసనాధిపతిగనుండుటయును గవర్నరు జనరల్ గారిశాసన నిర్మాణసభకు మనరాజధాని తరఫున మెంబరుగనుండుటయును, నవద్వీపములోనుండు పండితగోష్ఠిచే 'విద్యావినోది' యని ఘనతం గనుటయును, దగిన హానరబిల్ రాయబహద్దర్ శ్రీమాన్ పనప్పాకము అనంతాచార్యవర్య పుత్రరత్నమునకిట్టి భాషాభిమానము, పాండిత్యము, గలుగుట యబ్బురంబె. ఈనాటకమును మేము మఱుమఱుచదివి యానందించితిము. కాళిదాసాది మహాకవులు వ్రాసిన గొప్పగ్రంథములను రసాభాసముచేసి, తర్జుమాచేయుటకంటె మన శ్రీనివాసాచార్యులవలె నూతన నాటకములను పాండిత్యముగలవారు వ్రాసి లోకోపకారులగుట శ్రేయము.

బ్రహ్మశ్రీ శృంగారకవి సర్వారాయఁడుగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

ఉ. వ్రాసితి గద్యపద్యములఁ గాలసతీమణి, ముఖ్యఖేచరో
ల్లాసము గద్యశక్తి వెలలంబొనఁగించితి, విప్డు నాటకం
బోసరసంబుగాఁ జేసితి శివాజి చరిత్రము, శ్రీనివాస! నీ
కేసరి చెప్పశక్యమె? ఎంకని కట్లు నుతింపను సాధ్యకావ్యతోన్.

మ. పదలాలిత్యముసర్థగౌరవముభావప్రక్రియల్పాకసం
పదభాషాపటిమంబలంకరణశోభాస్ఫూర్తిమాధుర్యశ్రీ
లిపలంబౌరసయుక్తియుంబొసఁగునీదివ్యచ్ఛివాజీచరి
త్రపదుంగావ్యకుమారికాభరణపత్త్రప్రాయమైయుర్వరన్.

M. R. Ry. P. RAMA RAYANINGARU, M.A. OF KALAHASTI WRITES :—

I thank you for sending me a copy of your *Sivajee.* Accept my warmest congratulations once again, for having distinguished yourself as the author of an interesting work.

Like your *Sateemani*, your *Sivajee* is a desirable departure from the ordinary run of the Telugu Literary productions. In this, I believe we have for the first time, a Telugu Historical Play, worth the name. And I am very glad to say, you have done in every way ample justice to the play.

M. R. Ry. K. AIYAR OF MADRAS WRITES :—

I had the good fortune to go through your recently published drama viz., "*Sivajee*". * *
In poetic diction, your drama is far superior to your own *Sateemani.* The conduct of Sivajee is highly acceptable and that of Neesa, the daughter of Aurangazeeb, admirable. On the whole your drama may be considered as a success. Please accept this stanza as a poor but sincere tribute to your merits.

ఉ. చేకొనివర్తమానకవిశేఖరచిత్తములర్పగోత్తమ
పాకమునంపుసత్కృతిపత్రమాయఁగనేర్పుపవస్థయాగాపద

ప్పకముశ్రీనివాసకవిభాగ్యమిఁకేమన! నాట్యరంగమం
కృతియుంబ్రయోగమునకెక్కినటించుచుచింతునమ్మిక౯.

THE MADRAS STANDARD.

: congratulate Mr. P. Srinivasa Charlu B. A., on the he has so deservedly achieved on his second publi- * * * The present work "Sivaji," an historical drama nplete delineation in Telugu of the life of an Indian of historical fame. Though in verse the style adopted e in the running with the Telugu literature of the Vt day. The whole plot is nicely divided into different succes each depicting a separate subject. The little book cation rofitably be introduced into schools and colleges as is a co-book. The binding is neat and fully oriental in appearance, in a way suggesting the contents within.

బ్రహ్మశ్రీ వడ్డాది-సుబ్బారాయఁడుగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

ఉ. వందనమాచరింతు మఖవద్రచితంబు శివాజినందితి౯
డెందము సంతసంపడఁబఠించుటచేనది తేనెతుంపురుల్
చిందెడుతేటమాటలను జిందెడునీకృతి పాత్రశాలలం
దిందుకళావతంసుకృప నెప్పుడు నాట్యమునర్చుఁగావుత౯.

మఱియు.

"సీ. చేఁజాచియుంచలఁజెలిమిమైదరిఁజేర్చియింతిమోముద్రిప్పియేలతోఁల
నెలుఁగిచ్చిపికముల నెలమిరానిచ్చిరామలఁబిల్చియుట్టులుమలఁపనేల

మోహముఁజూపినపచ్చమురిపెంపుఁదేఁటులముక్కునఁగినిసివిఁ జొత్తెదేల
తియ్యనిమాటలకొయ్యవచ్చినచిల్కవలపుఁబైఁటవిడిల్చికలనేల
కలికియీజాడరాజహంసలుఁబికములు
మధుకరశుకంబులీవెవచ్చిమనికితపడి
నిన్నుఁగన్గొనిమగిడెడి; నెమ్మిగనుచు
వీనిలాలించిమురియవువింతగాదె."

ఇత్యాది రసవత్పద్యంబులును నింకను నిందుం గానవచ్చెడు గర్భకావ్యాది విశేషంబులుం బరికింప మీకృతివిషయమున నాకు స్ఫురియించిన చాటుకృతి యీక్రిందం బొందుపఱిచి విరమించుచున్నాఁడను.

చాటుపద్యము.

"ఉ. ఎన్నఁడు నేరిచెం బెళుకులీ చెలికన్నులుకాలుకమ్ముల
న్నన్నకురులెపిఱుందుమబటువై పటువైఖరిగైకొనెంగదే
మొన్నగదమ్మపిన్నమొనకొల్కులు నేఁడిదెముద్దరాలి లేఁ
జన్నులుగొప్పలై పయిఁటసందునదాఁగిలిమూఁతలాడెడున్."

బ్రహ్మశ్రీ శలపాక-వేంకటసూర్యప్రకాశప్రధానిగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

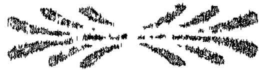
సీ. ఒకచోటఁగరుణారసోజ్జ్వలస్థానమైయొకచక్కిశృంగారమొలుకనదయి
యొకవంకవీరరసోదంచితంబయియొకయోరరౌద్రరసకలితమయి
యొకదిక్కునభయానకపూరితంబయియొకదెసశోకరసోదితమయి
యొకతావునందుగర్భకవిత్వఖనియయియొకమూలబంధవృత్తకరమెయి
యంతటనుసులభార్థపదాంచితమయి
పాఠకజనోత్కరాహ్లాదపథమునగుచుఁ
జనుఁబనప్పాకశ్రీనివాసరచితమయి
తేటఁగనుశివాజియనెడునాటకంబు.

STREEDHARMABODHINI

BY

MALLADY SURYANARAYANA SASTRI,

Telugu Pandit. Board High School, Amalapur.

FOR THE USE OF GIRLS

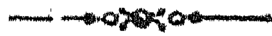
OF THE 2ND, 3RD AND 4TH STANDARDS.

COCANADA:

PRINTED BY THE PROPRIETOR P. BRAHMANANDA ROW AT THE SUJANARANJANI PRESS AND PUBLISHED BY THE AUTHOR. 1904.

శ్రీరస్తు.

స్త్రీధర్మబోధిని.

ఇది

అమలాపురము బోర్డు హైస్కూలు ఆంధ్రోపాధ్యాయుఁడగు

మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిచే రచింపఁబడి

కాకినాడ:

సుజనరంజనీ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడి ప్రకటింపఁబడియె.

1904.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

స్త్రీ ధర్మబోధిని.

2వ తరగతి పద్యములు.

క॥ శ్రీరమణీమణి సిరినిడు
భారతి విద్యలనొసంగుఁ బార్వతివిద్యా
ధీరుని వరు సౌభాగ్యము
గారాబముచేతఁ జదువుకన్నెల కొసఁగున్॥ 1

స్త్రీలకు విద్యరామి నష్టములు.

గీ॥ కొందఱెఱుఁగనివారలు క్రూరబుద్ధి
బాలికలఁ బాఠశాలలఁ బనుపఁ దగదు
ఊళ్ళ నేలున లేక యుద్యోగములను
జేయునా యంచు వాదంబు సేయుచుంద్రు॥ 2

గీ॥ కానియుపయోగములు పెక్కుగలవు బాలి
కలకుఁ జదువున నిప్పటికాలమునను
దగినరీతిని ధర్మంబు దాటరాక
చెప్పెదను గొన్ని పండితుల్ చిత్తగింప॥ 3

---

1. శ్రీరమణీమణి = లక్ష్మీదేవి, సిరిన్ = సంపత్తును, భారతి = సరస్వతి, పార్వతి = గౌరి, విద్యాధీరుని = చదువునందుఁ దెలివిగలవానిని, వరున్ = మగనిని, సౌభాగ్యము = సుభగత్వము, ఒసఁగున్ = ఇచ్చును. 2. క్రూరబుద్ధిన్ = చెడుబుద్ధిచే, పనుపఁదగదు = పంపఁగూడదు, వాదంబు = సంభాషణము, 3. ఉపయోగములు = లాభములు, ధర్మంబు = న్యాయము,

గీ॥ తల్లికడుపునఁ బుట్టినతఱిని బాలి
కలకు బాలురకును నేమికలదు భేద
మెదుగుక్కొలఁదిని మగవారి కెఱుక హెచ్చఁ
గాంతలకు హెచ్చదేమగుఁ గారణంబు॥ 4

గీ॥ తలఁప మగవారిబుద్ధియు దాతచేత
మెలఁగు ధనమట్లు పలుతెఱంగుల మెఱుంగుఁ
బొలఁతులమతియుఁ బాతులోఁ బూడ్చఁబడిన
లోభిధన మట్లు గతిలేక లోననణఁగు॥ 5

గీ॥ ఒకటి రెండని పదిదాఁక నోలిఁ గొలత
గొలుచునప్పుడు లెక్కించి కొఱఁతవడిన
యంకె లెఱుఁగక పదిమీఁద నాఱు రెండు
పమలనందగు పడఁతు లిప్పటికిఁ గలరు॥ 6

గీ॥ పడఁతులందఱు నొకచోటఁ గుడిచి కూరు
చుండి యేమైనగొడవల నుబుసుపోక
పెట్టికొనుదురు గాని యేపట్టునందు
దైవభక్తిసలుపంగఁ దలఁపుగొనరు॥ 7

---

4. తఱిని=కాలమందు, ఎఱుక=తెలివి, కాంతలకు=స్త్రీలకు, కారణంబు=హేతువు.5. దాతచేతన్=దానముచేయువానిచేతిలో, పలు తెఱంగులన్=పెక్కువిధములుగా, మెఱుంగున్=ప్రకాశించును, పొలఁతులమతి=స్త్రీలబుద్ధి, గతి=దిక్కు. 6. ఓలిన్=క్రమముగా, కొఱఁత వడిన=మిగిలిన, 7. కుడిచి=తిని, ఉబుసుపోక=తోచక, సలుపంగన్=చేయుటకు, తలఁపు=ఊహను, కొనరు=గ్రహింపరు.

గీ॥ చదువురానట్టి భార్యలు చదువుకొనిన
భర్తలునుగూడియుండుట వల్ల పెరుగు
కలిపినవిధంబుగానుండుఁ గాదె పొత్తు
గలియకద్దానమనములఁ గలఁతపుట్టు॥ 8

గీ॥ ఎవతెయో యోర్తు తక్క నీయుర్వియందు
పెఱుచుగా విద్య నెఱుఁగని తరుణులెల్ల
నింటిశుచి మేనుశుచియును నెఱుఁగ రారు
కయ్యమనఁ గాలుద్రువ్వంగఁ గడఁగుచుండ్రు॥ 9

గీ॥ ఇన్నిటికిఁ గారణముచూడ నింతులకును
జదువు నేర్పకపోవుట గదయటంచుఁ
దలఁచి తమబాలికలకు విద్యలను నేర్ప
వలయుఁ దప్పక జ్ఞానంబు గలుగువారు॥ 10

—* స్త్రీవిద్యానిర్వచనము, దానివలని లాభములు. *—

గీ॥ రమణులకు భారతాదిపురాణములు చ
దువఁగఁ దగినవి యని వ్యాసకవి వచించెఁ
దెలివిఁ బతిభక్తి వినయంబుఁ దెచ్చు విద్య
గాన బాలికలకు విద్య గఱపవలయు॥ 11

---

8. పొత్తు = స్నేహము, అద్దానన్ = దానిచే, మనములన్ = మనస్సులందు, కలత = విరోధము, 9. ఉర్వి = భూమి, తరుణులు = స్త్రీలు, మేను = దేహము, కడఁగుచుండ్రు = ప్రయత్నింతురు. 10. ఇంతులు = స్త్రీలు, 11. రమణులకు = ఆడువారికి, కఱపవలయున్ = నేర్పవలయును.

గీ॥ మానుషీజన్మ మెత్తియు మంచిచెడ్డ
లెఱుఁగకజ్ఞానమనునూతనీఁదిపైకిఁ
దీయుభగవంతుఁడను మాటదెలియకండె
సమసిపోవుట చదువులోపమునఁగాదె॥ 12

గీ॥ పుట్టిరేబొడ్డునన్ మణిపెట్టికొనుచుఁ
బురుషులట్లాడువారలు పుట్టలేదె
చదువుపతికిని సహజమై సతికిఁగాదె
వారుమాత్రము నరజాతివారుగారె॥ 13

గీ॥ విద్యయన జ్ఞానమేకద విద్యలేమిఁ
బశువులేకద విద్యకుఁ బడఁతులేమి
నోచరే నేర్చుకొనుటకు నోరులేదె
కానఁ జదివింపుఁడీ స్త్రీలఁ గరుణతోడ॥ 14

గీ॥ విద్యనేర్చిన వనితలు విభునిమనముఁ
దెలిసివర్తింతు రతనియాజ్ఞలకు నొదిగి
యుందురదిగాక జంతువులందుఁ గరుణ
గలిగియుందురు జ్ఞానంబుగలిగియునికి॥ 15

12, మానుషిజన్మకు = ఆడుపుట్టుక అజ్ఞానమనునూతన్ = తెలియకపోవుటయను నూతిలో, సమసిపోవుట = చచ్చిపోవుట. 13. పుట్టిరే = పుట్టినారా? నరునకు = మనుష్యునకు, సహజము = తోడఁబుట్టినది, సతికి = ఆడుదానికి. 14. లేమిన్ = లేకపోవుటచే, పశువులు = మృగములు, కరుణతోడన్ = దయతో, 15. వనితలు = స్త్రీలు, విభునిమనము = మగనిమనస్సు, ఆజ్ఞలకు = శెలవులకు, కలిగియునికిన్ = కలిగియుండుటచే.

గీ॥ చదువునేర్చినవనిత సంసారమీఁది
కొమను దనయంత నేమియుఁ గొఱఁతలేక
కష్టపడి తెచ్చు మగవాఁడు కష్టములను
మఱవఁగరిగించు మనసు సంభాషణమున॥ 16

గీ॥ నీతికినిబుట్టినిల్లగు నిఖిలధర్మ
ములకుసాధనమగుదానమునకు వెనుకఁ
దీయకుండును దయకునుద్దీపకమగుఁ
జదువుకొనినట్టిభామినీజనముదలఁప॥ 17

గీ॥ ఇంటఁదమచిన్నపిల్లల కెలమిఁజదువు
నేర్పుదురు దైవభక్తియు నీతిగలిగి
తీరువేళలఁగూర్చుండి దేనినైనఁ
జదువుకొనుదురు చిత్తంబు సంతసింప॥ 18

మాతృభక్తి.

గీ॥ తొమ్మిదినెలలుమోసి భారమ్ముగాఁగ
గర్భమున సూతివేదనఁ గష్టపడుచుఁ
గని పునర్జన్మమెత్తిన కరణినుండు
తల్లినతిభక్తితో మదిఁదలఁపవలయు॥ 19

---

16. కొఱఁత=లోపము, కష్టములను=దుఃఖములను, సంభాషణమునన్=మాటలాడుటచే. 17. నిఖిలధర్మములకు=అన్ని ధర్మములకు, ఉద్దీపకము=ప్రకాశింపఁజేయునది, భామినీజనము=ఆడువారు. 18. ఎలమిన్=ప్రేమతో, చిత్తంబు=మనస్సు, సంతసింపన్=ఆనందించునట్లు. 19 భారమ్ము=బరువు, గర్భము=కడుపు, సూతివేదనన్=కనునట్టికష్టముచే, పునర్జన్మము=తిరిగి పుట్టుక.

గీ॥ బోరగిలఁబడు నెపుడునవ్వునుబోరలును
పాకు నడచును బలుగెత్తుఁ బలుకనేర్చు
ననుచుమనకభివృద్ధినే యరయుచుండు
తల్లికంటెనుదేవత తలఁపలేదు॥ 20

గీ॥ ఆవుపాలెన్నిపోసిన నగ్నియాజ్య
మట్లుహరియించు తనయుదరాగ్నిఁ బాలు
గుడిపితగ్గించి నిద్రపోఁగొట్టునట్టి
తల్లినతిభక్తితో మదిఁదలఁపవలయు॥ 21

గీ॥ పాకుచుండెడుతఱి భూమిపైని దప్పు
టడుగులిడునెడ మాటలనాడునపుడు
తన్నుఁగౌఁగిటఁజేర్చి సంతసముతోడ
ముద్దులిడి పెంచుతల్లికి మ్రొక్కవలయు॥ 22

గీ॥ ముట్టుకొనుటకు భయమును బుట్టఁజేయు
పసితనంబున నుండినబాలనెన్ని
యెన్నిబాములఁ బడిపెంచె నెవ్వఁడెఱుఁగుఁ
దల్లికష్టంబు తల్లికేతెల్లమగును॥ 23

ఆ॥ ఓర్వలేనివా రలుండినఁబొరుగున
కెప్పుడేగనీక యింటనుంచి

---

20 అభివృద్ధిన్=పెంపును, ఆయుస్సు=ఆయుర్దాయము, ఆజ్యము=నేయి, ఉదరాగ్నిన్=కడుపుచిచ్చును. అతిభక్తి=మిక్కిలిస్నేహముతో, 22 ఇడునెడన్=పెట్టుసమయమందు, కౌఁగిటన్=భుజములమధ్యమందు. 23 పసితనంబునన్=చిన్నతనమందు, ఎన్నిబాములన్=ఎన్నికష్టములను, తెల్లము=స్పష్టము,

కొనుచు నంగరక్షలను జేయుచుండెడు
తల్లి భక్తితోడఁ దలఁపవలయు॥ 24

గీ॥ నీళ్ళుపోసిచుక్క నెమ్మొగమ్మున దిద్ది
కండ్లఁబెట్టి కాటుకయునుజిక్కు
వడినపాపిడి విడఁబఱచితినంగనే
దేనిఁబెట్టు తల్లి కెఱగవలయు॥ 25

గీ॥ అత్తయింటికి నేగినయపుడు పనులు
సేయకయతప్పదిపుడేల చేయుటయని
యచ్చటిదిపెట్టు మిచ్చటననుచుఁజెప్ప
రానితల్లిని భక్తితోఁగానవలయు॥ 26

గీ॥ పండుగయటంచు నిలువకనుండు మధుప
దార్థములఁజేసి మెప్పునుతడవుకొనక
వచ్చుపండుగ వఱకునువానిఁగూర్మిఁ
బెట్టుతల్లికి సరివారుపృథివిలేరు॥ 27

గీ॥ చిన్నఁదనమను నదిదరిఁజేర నావ
గడియగడియకు వచ్చురోగములకౌష
ధంబు సర్వమునొగ్వంగధాత్రి కన్న
తల్లియామెనువర్ణింప ధాతతగునె॥ 28

---

24 ఓర్వలేనివారలు = సహించలేనివారు, ఏగనీక = వెళ్ళనీయక, అంగరక్షలను = శరీరసంరక్షణములను, 25 నెమ్మొగమ్మునన్ = ముద్దుమొగమునందు, పాపిడి = కేశమధ్యము, ఎఱగవలయునన్ = నమస్కరింపవలయును, 26 అచ్చటిది = అక్కడనుండువస్తువు, కానవలయున్ = చూడవలయును, 27 మధుపదార్థములను = తియ్యనివస్తులను, కూర్మిన్ = ప్రేమతో సరివారు = సమానులు, పృథివిన్ = భూమిలో, 28 నదిదరిన్ = ఏటియొద్దను, నావ = పడవ, ధాత్రి = పుడమివర్ణింపన్ = పొగడఁగా, ధాత = బ్రహ్మ.

గీ॥ తెలివిలేనట్టివారలు దేవతయని
వేఱె కలదందురదిచూడ వెఱ్ఱితనము
ఎల్లవేదంబులును జెప్పుఁ దల్లికంటె
వేఱెదేవత లేదని వేయినోళ్ల॥ 29

గీ॥ మాటలాడుచునుండెడు నాటనుండి
నిజవచంబులుపలుకుట నేర్పుచుండి
నడకవచ్చుచునుండెడు నాటనుండి
మంచినడతను నేర్పెడు మాత మాత॥ 30

గీ॥ పుత్రి యెప్పుడు నాయింటఁ బుట్టుదాని
మొగమునరయుదు నెప్పుడు ముద్దుపెట్టి
కొనుమనని చాలఁదపియించి కనియుఁగష్ట
పడుచుఁ బెంచినతండ్రి దైవంబు మనకు॥ 31

గీ॥ కాళ్లగజ్జెలు మ్రోయంగ ఘలుఘలుమని
తప్పటడుగులు పెట్టెడు తనన్నుఁ జూచి
తనివి దీరంగఁ గౌఁగిటఁ దార్చునట్టి
తండ్రినే దైవమని నమ్మఁదగును జుమ్మి॥ 32

గీ॥ ఏమికోరిన నద్దాని నిచ్చి తనకు
నేవిధంబైన కొఱఁత రానీయకుండ
యెప్పుడును దన్నుఁ గంటికి ఱెప్పవోలెఁ
గాచుతండ్రిని భక్తితోఁ గాంచవలయు॥ 33

29 అది=ఆసంగతి, దేవత=దేవి, 30 నిజవచంబులు=నిజమైనమాటలు 31 పుత్రి=కూతురు, అరయుదున్=చూచెదను, 32 తనివి=తృప్తి, తార్చునట్టి=చేర్చునట్టి, 33 అద్దానిన్=ఆవస్తువును, కొఱఁత=లోపము, కాచుతండ్రిని=కాపాడుజనకుని,

గీ॥ తనకునైదేండ్లు వచ్చినతరిని బాల
శాలకుం బంపిచదివించి సకలధర్మ
ములను నేర్పించి చదివినకొలఁది సంత
సంబునొఁదెడు తండ్రిదైవంబుగాదె॥ 34

గీ॥ తనకుఁబెండిలి సేయంగఁ దలఁచిమంచి
యల్లుఁడెక్కడ దొరకునోయనుచుఁదల్ల
డిల్లి పెక్కండ్రివరులను నెల్లయూళ్ళు
లందుఁజూచుచుఁ దుదకొక్కయతని వెదకి॥ 35

గీ॥ కులముమంచిది చదువునుగలదుచిన్నఁ
దనము చక్కనిరూపంబు ధనముగలుగు
ననితలంచుచు బంధులయాజ్ఞ వడసి
పిల్లసుఖపడు ననుచునుబ్రీతితోడ॥ 36

గీ॥ ధర్మవిహితంపుశుభముహూర్తంబునందు
నుభయలోకంబులం గీర్తినొందఁదలఁచి
తన్నునాతనిచేతిలో దారవోయు
తండ్రినేదైవమనినమ్మఁదగునుజుమ్మి॥ 37

గీ॥ అమ్మ! పాడుముపాట పద్యంబుచదువు
మనుచుఁజదివించి చెవులార వినుచునమృత

---

34 సకల ధర్మములను=ఎల్ల న్యాయము లను, దైవంబు=దేవుఁడు. 35 పెండిలి=వివాహము, తల్లడిల్లి=పరితపించి, ఊళులందున్=గ్రామములందు, తుదకున్=చిట్టచివరకు, 36 కులము=వంశము, బంధుల యాజ్ఞ=చుట్టముల సెలవు, ప్రీతితోడన్=అనురాగముతో 37 ధర్మవిహి......ర్తంబునందున్=శాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన మంచివేళను, ఉభయలోకంబులన్=రెండులోకములందు, కీర్తిన్=యశస్సును,

మపుడు త్రాగినరీతిగా నాత్మసంత
సంబునొందెడు తండ్రి రక్షకుఁడుగాఁడె॥ 38

గీ॥ పిల్లకించుక మేనున వేఁడిపుట్టె
ననుచు మందిచ్చి కుదిరెడునంతవఱకు
నిదురనన్నంబు నెఱుఁగక బెదరుచుండు
తండ్రికిన్ దైవమునకు భేదంబుగలదె॥ 39

గీ॥ తన్నుఁగని పెంచి బుద్ధివిద్యలను జెప్పి
పెండ్లిగావించి సుతునిఁగాఁ బ్రీతిఁజూచి
యత్తవారిగృహంబున కనుపఁగరుణ
రసముగను తండ్రి ఋణముఁదీర్పంగఁదరమె॥ 40

సోదరులయెడ భక్తియనురాగములు.

గీ॥ తమ్ములన్నలుగలుగుట తనదుపెండ్లి
కగునిషేధంబు లేకుంటయయ్యె నట్టి
వారియెడననురాగంబు భక్తిపొసఁగ
బాలచూచుచునుండంగవలయుఁ జుమ్మి॥ 41

గీ॥ తండ్రితరువాతఁ దండ్రియంతటిదయాళుఁ
డనఁగఁదగునన్న తనకేమియును గొఱంత
చెందరానీక రక్షణసేయు నతనిఁ
దరుణికడుభక్తితోమదిఁదలఁపవలయు॥ 42

---

38 అమృతము=సుధ, ఆత్మన్=మనస్సులో, రక్షకుఁడు=కాపాడువాఁడు. 39 ఇంచుక=కొంచెము, మేనునన్=దేహమందు, 40 బుద్ధివిద్యలను=జ్ఞానమును, జదువును, సుతునిఁగాన్=కొడుకుగా, కరుణరసము=విచారమును, ఋణము=అప్పు, 41 నిషేధంబు=తప్పు, పొసఁగన్=ఒప్పునట్లు, 42 దయాళుఁడు=దయగలవాఁడు, తగునన్న=తగునట్టిసోదరుఁడు, రక్షణసేయున్=కాపాడును.

గీ॥ భ్రాతలుం దమకెంతగా భాగ్యమబ్బ
నంతయను భాగమునఁ దన్నునరయుచుందు
రట్లు గావున నాఁడుదియన్నలందుఁ
దమ్ములందును బ్రేమతోఁ దరలవలయు॥ 43

గీ॥ తోఁడఁబుట్టువులను జెందనాఁడఁబోక
కలసిమెలసి ప్రవర్తింపవలయు నెపుడు
పథికులకునీడపోలికఁ బరగుఁదోఁడు
తోఁడ నీడయె యనునట్టి పాడి వినమె॥ 44

గీ॥ ఎందఱైనను జెలికత్తెలెందఱైన
బందుగులు నక్కసెల్లెండ్రపాటిగారు
కలరుబందుగు లెల్లచోటులను గాని
తోఁడఁబుట్టినవారట్లు చూడ రారు॥ 45

గీ॥ ఒక్కకడుపున జనియించియొక తెపాలు
ద్రావియోర్తుక చేఁబెంపుఁదగిలియొక్క
కంచమునఁగూడుగుడిచి యైక్యంబువడయు
సోదరులప్రేమకుం దరిచూడ లేదు॥ 46

---

43 భ్రాతలు=అన్నదమ్ములు, భాగ్యము=సంపత్తు, తరలవలయున్=నడుచుకొనవలెను, 44 తోఁడఁబుట్టువులను=అక్కసెల్లెండ్రను, పథికులకున్=బాటసారులకు, తోఁడు=సహాయము, పాడి=న్యాయము, 45 బందుగులు=చుట్టములు, 46 జనియించి=పుట్టి, ద్రావి=త్రాగి, ఓర్తుకచేన్=ఒక్కతల్లిచే, ఐక్యంబు=ఒక్కటియగునట్టిప్రేమను, దరి=అంతము, పెంపు=వృద్ధిని.

గీ॥ ఏటికొకసారి పుట్టినయింటికేగు
దెంచిమనసారఁ గౌఁగిలి చేర్చికొనుచు
వెళ్లువరకాత్మసంగతి వెడలఁబోసి
కొనెడుతోఁబుట్టువులప్రేమ ఘనముగాదె॥ 47

గీ॥ ఒకతె సిరిసంపదలకు మహోత్సవంబు
పడయునొక్కతె యొకతె లోపములకొకతె
గుందుమనమున నహహా యీగుణములెల్ల
వారికేచెల్లెడున్ బెఱవారికగునె॥

గీ॥ వినుఁడు రెండవతరగతి పిల్లలార!
భక్తితోమీరు గురువుల పల్కులువిని
చదువుఁడీనీతిపద్యముల్ సదమలమతిఁ
దెలివి, వినయంబు విద్యయుఁ దేజరిల్ల॥ 49

గీ॥ చదువులేమినినష్టంబు చదువువలన
ఫలము మాతాపితలభక్తిభ్రాతృభక్తి
సోదరీప్రేమయునుగల సుదతినీతి
వ్రాసెమల్లాది సూర్యనారాయణకవి॥ 50

47 ఏటికిన్ = సంవత్సరమునకు, ఏగుదెంచి = వచ్చి, మనసారన్ = తనివిదీర, ఆత్మసంగతి = తమవృత్తాంతములను, వెడలఁబోసికొనెడు = చెప్పుకొనునట్టి, ఘనము = గొప్పది, 48 మహోత్సవంబు = గొప్పసంతోషము, పడయున్ = పొందును, కుందుఁ = విచారించును, పెఱవారికిఁ = ఇతరులకు, 49 సదమలమతిఁ = నిర్మలమైనబుద్ధితో, వినయంబు = అణఁకువ, తేజరిల్లుఁ = ప్రకాశించును 50 సోదరీప్రేమ = తోఁబుట్టువులయందు ననురాగము, సుదతినీతి = స్త్రీనీతి.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

స్త్రీ ధర్మబోధిని.

3 వ తరగతి పద్యములు.

పతిభక్తి.

క॥ పతియేగురుఁడును దైవము
పతియేకాపాడువాఁడు పతియేగతియాఁ
బతియేసర్వంబుననగుఁ
బతియే ముదమిచ్చువాఁడు పడఁతుల కిలలోన్॥ 1

గీ॥ మగువ కెందఱుబంధుగుల్ మగనికంటెఁ
జూడఁదరు వాతివారలు సుమ్మిభర్త
యనఁగఁబోషించువాఁడనియర్థము మదిఁ
దలఁచియాతని సేవింపవలయుఁజుమ్మి॥ 2

సీ॥ కలిమిగలవాఁడు సొగసునుగలుగువాఁడు
లేనివాఁడును సొగసులేనివాఁడు
నైననాతనిభక్తితో నరయుచుండు
వనిత యశమొందుఁ దా నిహపరములందు॥ 3

---

1 పతి=మగఁడు, గతి=దిక్కు, సర్వంబును=అంతయును, ముదము=ఆనందము, ఇలలోన్=భూమిలో, 2 మగువకున్=ఆడుదానికి, సేవింపవలయున్=కొలువవలెను, 3 కలిమి=సిరి, సొగసు=చక్కఁదనము, ఇహపరములందున్=ఈలోకమునందు స్వర్గలోకమందు.

గీ॥ సుగుణమును బతిభక్తియు సుందరులకుఁ
జక్కఁదనమును ధనమును సర్వభూష
ణములునగు నవి గలిగిన నాతియనఁగ
దైవమనఁగను లేదు భేదంబుదలఁప॥ 4

గీ॥ పతికినెదురాడకెప్పుడు నతఁడు సెప్పు
పనులు వేవేగఁజేయుచు వలయునప్పు
డన్నపానంబులొసఁగుచు నతనియందు
భక్తిగలిగినపడతికి ముక్తిలేదె॥ 5

గీ॥ భర్తకొకవేళఁ గోపము వచ్చెనేనిఁ
దానుగినుక వహింపఁగఁదగదు పరులఁ
బరుసపుంబల్కు లెప్పుడుపలుకఁదగదు
పొరుగుటిండ్లకుఁబలుమాఱు పోవఁదగదు॥ 6

గీ॥ భర్త దగ్గఱనుండినప్పటికినొరుని
మొగముఁగనుగొని వచియింపఁదగదు గాని
మగఁడు పొరుగూరికేగు సమయమునందు
వచ్చుపెద్దలఁ బూజింపవలయుఁజుండి॥ 7

---

4 సుగుణము = మంచిగుణము, సుందరులకున్ = స్త్రీలకు, సర్వభూషణములు = అన్ని యలంకారములు, నాతి = స్త్రీ, 5 ఎదురాడక = మాఱుపలుకక, వేవేగన్ = త్వరగా, అన్నపానంబులు = భోజనము నీరును, ఒసఁగుచున్ = ఇచ్చుచు, ముక్తి = మోక్షము. 6 కినుక = కోపము, పరులన్ = ఇతరులను, పరుసపుం బల్కులు = కఠినపు మాటలు, పొరుగుటిండ్లకున్ = దగ్గరనుండు గృహములకు, పలుమాఱు = పెక్కుసార్లు, 7 ఒరుని మొగము = ఇతరునిముఖము, వచియింపఁదగదు = పలుకఁగూడదు, ఏగు సమయమునందు = వెళ్లునప్పుడు.

గీ॥ ఎంతకోపంబు మగనికి హెచ్చియున్న
నంత యోరుపువలయును గాంతలకును
మగువలకు సౌఖ్యసాధన మార్గమిందు
వెదకఁగా నోర్పుకంటెను వేఱులేదు॥ 8

గీ॥ మగఁడు తా నెంతప్రీతితో మగువఁజూచు
నువిద తానంత భయభక్తులొప్ప మగని
సరయవలయును జనవిచ్చెననుచు నెత్తి
నెక్కఁగూడదు చెడుదాన నిహపరములు॥ 9

గీ॥ కర్జములు సేయునప్పుడు కార్యములను
దలఁచునెడఁ గష్టసుఖములు గలుగునపుడు
భర్తకనుగుణముగనుండ వలయుఁబడతి
భార్యయర్ధాంగియనుమాట పాడిగాఁగ॥ 10

కలిమి.

గీ॥ కలిమిగలకాలమందును గర్వపడక
దీనులగు చుట్టములను నిందింపకుండి
బీదలందును దయగల్గి ప్రీతితోడఁ
గనుచునుండెడి పడఁతి గీర్తి నివహించు॥ 11

---

8 ఓరుపు=శాంతము, సౌఖ్య...ర్గము=సుఖమునకు హేతువైన తోవ, ఇందుఁ=ఈలోకమందు. 9 ఉవిద=స్త్రీ, చనవు=అనురాగము, నెత్తిఁ=తలను, దానఁ=అందుచే, 10 కర్జములు=పనులు, తలఁచునెడఁ=ఆలోచించునప్పుడు, అనుగుణముగఁ=తగునట్లుగా, అర్ధాంగి=సగముశరీరము గలది, పాడి=న్యాయము, 11 గర్వపడక=త్రుళ్లిపడక, దీనులు=దరిద్రులు, నిందింపక=దూషింపక, బీదలు=దరిద్రులు, వహించుఁ=పొందును.

గీ॥ కలిమి శాశ్వతమైయుండఁ గలదటంచు
గర్వపడకయె యది యుండు కాలమందె
దానధర్మములను జేయఁదలఁపవలయు
దీపముండఁగ యెడ నిల్లుదీర్చురీతి॥ 12

క॥ సిరి తనకబ్బినయెడ సతి
పరవనితల నిందసేయఁ బాల్పడక యనా
దరణముసేయక యేకో
దరలవలెన్ జూడవలె నుదారమనసుచేన్॥ 13

గీ॥ కరతలంబుననుండు పాదరసమువలెఁ
జలనమొందుచునుండును గలిమిగాన
నదియె శాశ్వతమనక నెమ్మదివహింప
వలయు నెప్పుడు మీరలు వనితలార! 14

గీ॥ కలిమికిని రెండుతోవలుగలవు తాను
గడుపునిండఁగఁ దినుటయుఁ గలుగుకొలఁది
లేనివారికిఁ బెట్టుట లేనియెడలఁ
గలిమియుండిన లేమియె కాంతలార॥ 15

12 శాశ్వతము = ఎల్లప్పుడు నుండునది. తా॥ దీపమున్నప్పుడే యిల్లుచక్కఁబెట్టికొన్నట్లుగా, సిరియున్నప్పుడే ధర్మముచేయవలెను, 13 అబ్బినయెడన్ = కలిగినప్పుడు, పాల్పడక = ఇష్టపడక, అనాదరణము = చులకనసేయక, ఏకోదరలవలెన్ = ఒక్కకడుపునఁబుట్టినవారివలె, ఉదారమనసుచేన్ = గొప్పమనస్సుచే, 14 కరతలంబునన్ = అరచేతిలో, చలనము = కదలిక, నెమ్మది = మంచిమనస్సు, 15 కలుగుకొలఁదిని = ఉన్నంతలో, లేనివారికి = దరిద్రులకు.

గీ॥ ధనమదంబున మత్తతఁ దాకిభర్తృ
సేవ మఱువంగరాదిక సిరి నొసంగు
దేవునెడభక్తి విడనాడఁగావలవదు
పడఁతులట్లైనఁ గీర్తినిబడయఁగలరు॥ 16

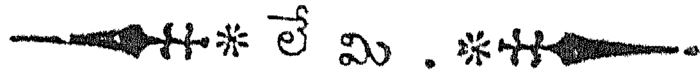
ఆ॥ మనకు ధనముగలిగె ననుచును మగనికి
సలుపఁగఁ దగినయుపచారములను
సేవకులకుఁ జెప్పఁగావలవదు తామె
స్వయముగా నొనర్ప వలయుఁజుండి॥ 17

ఆ॥ కలిమి మెఱుపుఁదీగె కరణినుండును దాని
కొఱకు సంతసంబు గూడదది న
శించు కాలమందుఁ జింతయుఁగూడదు
బ్రతుకు బండికల్లువంటిది గద॥ 18

ఆ॥ అనుచుఁదలఁచి మీరలంగనలార మీ
పనులయందసడ్డపడకుఁ డేమి
కాలమొక్క రీతిగానుండదోడల
బండ్లు నోడలవ్వి బండ్లవచ్చు॥ 19

16 ధనమదంబునన్=ధనముగలదనుగర్వముచే, తాకి=పొంది, భర్తృసేవ=మగని కొలువు, విడనాడఁగా=విడిచి పెట్టఁగా, వలవదు=తగదు. 17 సలుపఁగద......ములను=చేయదగిన సేవలను, సేవకులకున్=నౌకరులకు, ఒనర్పవలయున్=చేయవలయును, 18 నశించుకాలమందున్=పోయినప్పుడు, చింత=దుఃఖము, తా॥ బండిచక్రము మీఁదిభాగము క్రిందకు, క్రిందిభాగముమీఁదకు వచ్చినట్లుబ్రతుకు, ఒకప్పుడు మంచియవస్థను, ఒకప్పుడు చెడ్డయవస్థనుబొందును . 19 అంగనలార!=కాంతలారా!, అసడ్డ=అశ్రద్ధ, తా॥పడవలుబండ్లమీఁదను, బండ్లు పడవలమీఁదను బోవునట్లుగా, ధనవంతులు, దరిద్రులుగా దరిద్రులు ధనవంతులుగా కాలముననుసరించియగుదురు.

ఆ॥ ధనముపూర్వపుణ్యమునఁ గల్గెననియెంచి
పుణ్యకార్యములను బొసఁగఁజేసి
కాంతభక్తివ్రతముగా నెంచియుండుఁడీ
కాంతలార! కీర్తిగలుగు మీకు॥ 20

లేమి.

గీ॥ లేమి యదిచూడఁగా దరిలేనిజలధి
కండ్లఁగప్పెడు తుదలేని కటికచీఁక
టియును నారనికార్చిచ్చు వ్యయములేని
పాపపుంజంబు గాదెయో పడఁతులార!॥ 21
గీ॥ బొమ్మలోపలనాటుబాణమ్ము విడక
యుండెడుపిశాచి నదిమధ్యనుండునావ
యాఁకటికిఁబుట్టినిల్లసత్యములకునికి
పట్టు దానికిసరిలేదు వనితలార॥ 22
గీ॥ దానిఁగడపంగఁ బతియందు దైవమందు
భక్తియేతక్క వేఱొక్కవలనులేదు
వారినెల్లెడసేవించు వనితనెప్పుడు
లేమి యనునది బాధింపలేదు నిజము॥ 23

20 పుణ్యకార్యములను=మంచిపనులను, కాంతభక్తి=పతిభక్తి, వ్రతము=నోము. 21. లేమి=దారిద్ర్యము, దరి...జలధి=అంతములేనిసముద్రమువంటిది, తుద...చీకటి=అంతములేనిగొప్పచీకటివంటిది, ఆరని కార్చిచ్చు=ఆరిపోవని యడవినిప్పువంటిది, వ్యయములేని పాపపుంజంబు=నాశనములేనిపాపమువంటిది. 22 బాణమ్ము=తూఁపు, పిశాచి=దయ్యము, నది...నావ=ఏటిలోనున్నపడవవంటిది, అసత్యములకు=కల్లలకు, ఉనికిపట్టు=చోటు, 23 వలను=ఉపాయము.

గీ॥ ధనము గోరుట సహజంబు వనితలకును
గాన ధనవంతుఁడగు భర్త గౌరవించుఁ
గాంత, యిది చూడఁ బతిభక్తి గాదు లేమి
యందె పడఁతికిఁ బతిభక్తి యర్హమగును. 24

గీ॥ కలిమిలేములు గతజన్మ కర్మఫలము
లనుచుఁ దలఁచి మగనిలోపమనక యతఁడు
కష్టపడి తెచ్చుదానితోఁ గాలముగడ
పెడుపతివ్రత నేమిచేసెడును లేమి॥ 25

గీ॥ భర్త దారిద్ర్యవంతుఁడై పరగినపుడు
నగల కాతని బాధింపఁ దగదు తలఁప
నెల్లభూషణములకంటె నెక్కుడగును
జుమ్మి పతిభక్తి యనుభూషణమ్ము సతికి॥ 26

గీ॥ చంద్రమతియును దమయంతి సాధ్వియైన
ద్రౌపదియు లేమివచ్చిన తఱిని బతుల
తోడఁ గష్టములంబడి తుదకుఁ గలిమిఁ
బడసిరని వింటిమే కద? పడఁతులార॥ 27

గీ॥ కాన నవ్వారి సుగుణంబు గాంచి మీరు
లేమి వచ్చినదని చింత లేక యుండి

24 సహజంబు=నైజము, గౌరవించుఁ=గౌరవించును, అర్హము=తగినది, 25 గత...ఫలములు=క్రిందటిజన్మమందు చేసినపనులయొక్క లాభములు, 26 దారిద్ర్యవంతుఁడు=లేనివాఁడు, బాధింపఁదగదు=వేచఁగూడదు, భూషణము=అలంకారము, 27 సాధ్వి=పతివ్రత, పడసిరి=పొందిరి, 28 భాగ్యము=ఐశ్వర్యము, సుగుణంబు=మంచిగుణము.

భర్తకెప్పుడు నెమరుగాఁ బల్కకతని
భక్తిఁజూడుఁడు దానిచే భాగ్యమబ్బు॥ 28

గీ॥ కలిమి లేనట్టియెడ బంధువులగృహంబుఁ
జేరఁగూడదు పతివీడి నారులార!
కలియొ గంజియొ యొకపూటఁ గలిగినంత
తాఁగి యింటనే యుండుట ధర్మమగును॥ 29

గీ॥ నారు వోసినయాతఁడు నీరుపోయ
కుండునా? చీమజీవించు చుండ లేదె
లేమిమాత్రము శాశ్వతమేమి? కీర్తి
శాశ్వతముగానఁ బతిభక్తి సల్పుఁడెపుడు॥ 30

దైవభక్తి.

గీ॥ ఎవఁడు పుట్టించు లోకంబు నెవఁడు పెంచు
నెవఁడు నశియింపఁజేయు మహేశునతని
మొదలు దుదలేనివానిని సదమలమతి
భజన సేయుచునుండుఁడీ పడఁతులార?॥ 31

గీ॥ కష్టకాలంబునందును గాంతలార!
రామ! రామా! ముకుంద! నారాయణా! హ
రీ! యటంచును స్మరణము సేయనొక్క
మాఱు కష్టంబు నాటదు మనసులోన॥ 32

29 గృహంబు=ఇల్లు, వీడి=విడిచి, ధర్మము=పాడి, 30 తా॥ పుట్టించినవాఁడు తిండిపెట్టక చంపునా? చంపఁడు. లేమిమాత్ర మెల్లప్పుడు నుండునా? ఉండదు. కీర్తియొక్కటి, శాశ్వతము, దానికిఁ బ్రయత్నింపుఁడు. 31 మహేశుని=ఈశ్వరుని, సదమలమతిని=నిర్మలమైనబుద్ధితో. 32 కష్టకాలము=ఆపత్కాలము, స్మరణము=ధ్యానము.

గీ॥ తల్లిగర్భంబులోపల నెల్లయవయ
వంబులం గల్గి భూమిపైఁ బడియుఁ బెరిఁగి
జ్ఞానముం గల్గియుంటి మెవ్వానికరుణ
వాని భజియింపవలయును వనితలార. ॥ 33

గీ॥ కదలలేనివి మొసరంగఁ గలవి పాకఁ
గలవి పఱుగెత్తునవి యెన్నికలవు జంతు
వులును వానికి మనకేమి కలదు భేద
మొక్క జ్ఞానంబె తక్క నోయువిదలార॥ 34

గీ॥ కాన జన్మంబు వ్యర్థంబు గా నొనర్ప
కట్టి జ్ఞానంబు మనకిచ్చు నాపరేశు
కథలనుడువుచుఁ గాలంబు గడపుఁ డట్లు
గానిచోఁ బశువులము గాఁ గామె మనము॥ 35

గీ॥ ధరణి నెవ్వాఁడు పెక్కువిధంబులయిన
జంతుజాతులఁ గల్పించి సర్వమునకుఁ
దగిన యాహారములకు నాధారములను
జేసె నా సర్వశక్తుని సేవఁ గొనుఁడు॥ 36

---

33 అవయవంబులన్ = కాళ్ళు చేతులు మొదలగు నింద్రియములను, ఎవ్వానికరుణన్ = ఎవ్వనిదయచే, 34 జ్ఞానంబు = ఎఱుక, తక్కన్ = విడిచి, 35 వ్యర్థంబుగాన్ = ప్రయోజనములేనిదానినిగా, కథలన్ = చరిత్రలను, నుడువుచున్ = చెప్పుచు, 36 ధరణిన్ = భూమియందు, ఆహారములకున్ = భోజనములకు, ఆధారములను = ఏర్పాటులను, సర్వశక్తుని సేవన్ = అన్నిసామర్థ్యములుగలదేవుని సేవ, కొనుఁడు = గ్రహింపుఁడు.

గీ॥ భూమి యగ్నియు నాకాశమును జలంబు
గాలియును దైవమునకు నాకారములగు
నెల్లజంతువులకులోన నిమిడియుండు
నతఁడు వానికి వేఱైన యదియ లేదు॥ 37

గీ॥ ఇంటనుయ్యెలలోనుండు చంటిబిడ్డ
నూర వెదకినరీతిగా సువిదలార!
మనమనంబుననుండు దేవుని భ్రమించి
వెదకుచుంటిమి యెల్లెడ వెఱ్ఱిచేత॥ 38

గీ॥ సముఁడుగానుండు నెవ్వఁడు సర్వమందు
నెవనికిఁ భక్తులమనంబె యిల్లెవండు
దీనబంధుఁడటంచుఁ గీర్తి నివహించె
వాని మఱువకుఁడెప్పుడు వనితలార!॥ 39

గీ॥ ఎవని నెవ్వరెఱుంగరో యెవ్వఁడెల్ల
వారినెఱుఁగునో యెవనికి మారులేదొ
యెవఁడు ప్రళయంబునందొక్కఁడే వెలుఁగు
నతనిఁ బరమేశుఁ దలఁపుఁడీ యబలలార!॥ 40

---

37 అగ్ని = నిప్పు, ఆకాశము = ఆకసము (బయలు,) జలంబు = నీరు, ఆకారములు = రూపములు, ఇమిడియుండును = [illegible]యుండును, 38 ఊర = గ్రామమునందు. భ్రమించి = భ్రాంతినొంది, ఎల్లెడ = అన్నిచోట్ల. 39 సముఁడు = సమానుఁడు, దీనబంధుఁడు = దిక్కులేనివారికి, చుట్టము. 40 ఈడు = సమానుఁడు. ప్రళయంబునందు = అంతయు [illegible] కాలమందు, పరమేశుఁ = ఈశ్వరుని, తలపుఁడీ = ధ్యానము చేయుఁడీ.

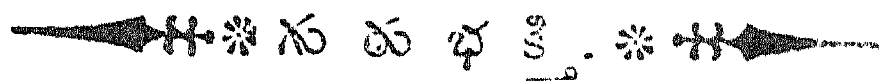
గీ॥ చిన్నబీజంబునందంత చెట్టుపెఱుగు
మహిమ యెట్లుండెనో శిలామధ్యమందు
గప్ప జనియించె నెట్టులా కప్ప బ్రతుకు
నహహ దైవవిచిత్ర మేమనఁగవచ్చు॥ 41

గీ॥ ఇంటినింగట్టు గృహకర్త యెట్లులుండు
నట్లు జంగమస్థావరాత్మకమును
సర్వలోకము నిర్మింప సర్వకర్తఁ
దొక్క—డుండంగవలెనని యూహఁగొనుఁడు॥ 42

గీ॥ ఎన్నినూరాలు పుట్టిరిమింక నెన్ని
నూర్లు పుట్టంగవలయునో మనుజజన్మ
మెత్తినందుల కాజగదీశునందు
భక్తి సల్పుట జూడంగ ఫలముగాదె॥ 43

గీ॥ బాల్య యౌవన వార్ధకావస్థలందు
సరణమెందేనిఁ దప్పమాట యెఱిఁగి
ధర్మమార్గంబునన్ బ్రవర్తనము సేయఁ
వలసవలయు వివేక చిత్తంబుతోడ॥ 44

బీజంబునందంత = విత్తులోన, మహిమ = శక్తి, శిలామధ్యమందున్ = ఱాతిలోన. 42 గృహకర్త = ఇల్లుకట్టువాఁడు, జంగ...కము = మనుష్యులు చెట్లు మొదలగునవి గలిగిన, ...సర్వలోకము = అయిన సమస్తప్రపంచము, నిర్మింపఁ = చేయుటకు, ఊహ = తలఁపు. 43 మనుజజన్మము = నరజన్మము, ఆజగదీశునందున్ = ఆ భగవంతునందు ఫలము = ప్రయోజనము. 44 బాల్య...లందున్ = చిన్నతనము జవ్వనము ముసలితనములందు, వివేకచిత్తంబుతో = ... జ్ఞానముగల మనస్సుతో.

గురు భక్తి.

గీ॥ చదువుచెప్పెడు గురులందు సంతతంబు
భక్తి విడనాడఁగారాదు బాలికలకుఁ
గన్న జనకునికంటెఁ జా నెన్ని రెట్లో
గురుఁడె యధికుఁడటందురు కోవిదులును॥ 45

గీ॥ పాఠశాలలనాతఁడు పాఠములను
జెప్పువేళల శ్రద్ధతోఁ జెవియొసంగి
వినుచుఁ జెప్పినవానిని విసుగులేక
పఠన సేయుచునుండుఁడీ బాలలార! ॥ 46

ఆ॥ కల్లలాడఁబోక గర్వింపఁగారాక
తప్పుసేయఁబోక తరుణులార!
సత్యమాడుఁ డణఁగి సంచరింపుఁడు మంచి
పనులుసేయుఁ డొజ్జపల్కులు విని॥ 47

ఆ॥ విద్యవలన మీకు వినయంబుగల్గును
దానివలన మంచితనము గల్గు
దానభర్తృభక్తి దైవభక్తియుఁ గల్గుఁ
గానఁ జదువుఁ డతని యానవడసి॥ 48

---

45 సంతతంబు=ఎల్లప్పుడు, కోవిదులు=పండితులు. 46 శ్రద్ధతోఁ=ఆసక్తితో, పఠన=వల్లన. 47 కల్లలాడఁబోక=అసత్యమాడక, ఒజ్జ=గురువు. 48 వినయంబు=అణఁకువ, ఆన=సెలవు, పడసి=పొంది. భర్తృభక్తి=మగనియందు భక్తి.

గీ॥ వినుఁడు మూఁడవతరగతి పిల్లలార!
భక్తితో మీరు గురువుల పలుకులు విని
చదువుఁడీ నీతిపద్యముల్ సదమలమతిఁ
దెలిసి పతిభక్తి దైవభక్తియును గలుగ॥ 49

గీ॥ మొదలఁ బతిభక్తి కలిమిలేములయెడ నడ
వడియు సర్వేశ్వరునియందు భక్తి గురువు
లందు భక్తియుఁ గలిగిన యతివనీతి
వ్రాసె మల్లాది సూర్యనారాయణ కవి॥ 50

---

49 సదమలమతిన్ = మంచిబుద్ధిచేన్. 50 తా॥ పతిభక్తి, కలిమిలేముల యందు నడచుకొనువిధము, దేవునియందు, గురువులందు భక్తి, అను నయిదు భాగములచే వ్రాసెను.

శ్రీవిక్టోరియాచక్రవర్తినీచరిత్రము.

4 వ తరగతి బాలికలకుఁ బద్యములు.

వ॥ హిందూదేశము నేలిన చక్రవర్తులలో నెవ్వరు నిట్టిరాజ్యం
బు చేయలేదని ప్రజలానందించు నట్లేకచ్ఛత్రంబుగా మన
హిందూదేశముఁ బాలించిన శ్రీవిక్టోరియా మహాచక్రవ
ర్తినిని, కెంటుప్రభువుగారికి విక్టోరియా మేరీ లూయిసా ప్ర
భ్వియందు 1819 వ సంవత్సరము మెయి నెల 24 వ తే
దిని తెల్లవాఱుజామున సూర్యోదయంబగు నట్టియెడ.—

గీ॥ మంచివారినిఁ బ్రోవ దుర్మార్గజనుల
శిక్షణమొనర్పఁ బుట్టుకఁ జెందినట్టి
దైవమేయన వాని తేజోవిశేష
మొప్ప జన్మించె నానందమొంద జనులు॥ 1

వ॥ అట్లు పుట్టి నానాట శుక్లపక్ష చంద్రకలఁబోలి పెరిగి యై
దేండ్లు వచ్చినది మొదలుగా, నియతకాలంబున నాయా
యుపాధ్యాయులయొద్దఁ దగ్గి యానతిచొప్పున విద్యాభ్యా
సంబు చేయుచు.

వ॥ రాజ్యంబు = ఏలుబడి, ఏకచ్ఛత్రంబుగాన్ = ఒక్కగొడుగు కల్గునట్లుగా, సూర్యోదయంబు = ప్రొద్దుపొడుపు. 1 దుర్మార్గజనులన్ = చెడ్డవారిని, శిక్షణము = దండనము, ఒనర్పన్ = చేయుటకు, తేజోవిశేషము = కాంతియొక్క యతిశయము, జన్మించెన్ = పుట్టెను. తా॥ మంచివారిని రక్షించుటకు, చెడ్డవారిని శిక్షించుటకుఁ బుట్టిన భగవంతుఁడె యనునట్లు రాణి యుండెను. వ॥ శుక్లపక్షచంద్రకలఁబోలి = శుక్లపక్షమందలి చంద్రుని రేఖవలెనె, నియతకాలంబునన్ = ఏర్పడిన సమయమందు, ఉపాధ్యాయులు = చదువుచెప్పువారు. ఆనతి = ఆజ్ఞ. విద్యాభ్యాసంబు = చదువు నేర్చుకొనుట.

గీ॥ గ్రీకుభాషయు లాటి నింగ్లీషు ఫ్రెంచి
యును నిటాలియు జర్మనీయనెడు నాలు
భాషలను గణితశాస్త్రము పరమధర్మ
శాస్త్రమును గానవిద్యయుఁ జక్క నేర్చె॥ 2

వ॥ ఇట్లు విద్యాభ్యాసంబొనర్చుచుఁ జిన్నదనంబుననె యధిక
వయారసంబుగాఁగ వర్తించుచుఁ బ్రతిదినము తాను బం
డిలోఁగాని నడకనుగాని పురవిహారంబు సలుపుచు నడుమ
నడుమ—

గీ॥ బోర్నమౌతం జెప్పికొనుటకై యమ్మయిచ్చు
ధనము సహోదరి పేదలకును నొసంగు
నహాహా సుగుణంబులేమని యనఁగవచ్చుఁ
బువ్వు పుట్టుచు గంధంబుఁ బొసఁగుఁగాదె॥ 3

వ॥ ఇట్లు రాజ్ఞీచిహ్నములం జూపుచుఁ బెరిగి పండ్రెండేండ్ల
వచ్చినతఱి నొకనాఁడు తనకు రాఁబోవు మహారాజ్ఞీస్థాన
మును గురించి తనతల్లితో నాలోచించిన యుపాధ్యాయి
వ్రాసి తాను జదువుకొను పుస్తకములోఁ బెట్టిన రాజకు
టుంబముయొక్క వంశవృక్షముగల కాగితమును దన నియత

---

2 పరమ...స్త్రము=మంచి నీతివిద్యను, గానవిద్య=సంగీతము.
వ॥ పురవిహారము=నగరమందు సంచారము (అనివారు) 3 నడుమ
నడుమ=తోరిపలో. గంధంబు=పరిమళము, పొసఁగుట=ఇచ్చును.
వ॥ రాజ్ఞీచిహ్నములు=ఏలికచిన్నెలను, స్థానము=పదవి, ఉపాధ్యా
యి=చదువుచెప్పునట్టి యాడుది, రాజకుటుంబము=రాచవంశము, వంశ
వృక్షము=కులమంతటి వరుసక్రమము.

కాలంబునఁ జూచి చదివి యిది యేమని యుపాధ్యాయి
నడిగి తెలిసికొని గర్వపడక యామెతో—

గీ॥ నీవుచెప్పినరీతిగా నీతివిద్య
నభ్యసించెద నడవడియందు నెపుడు
పాడిదప్పను సత్యమే పల్కుచుందు
యోగ్యతను గందుననుచుఁ దానూఁది పలికె॥ 4

గీ॥ మఱియుఁ దల్లికి గుర్వికి మాఱుపలుక
కెప్పుడు నసత్యమాడక యెల్లయెడల
విద్యలన్ నేర్చికొనుచు వివేకమొప్ప
జరపె విక్టోరియా రాణి శైశవదశ॥ 5

వ॥ పిదప 18 సంవత్సరముల ప్రాయమునొందిన యామె తన తండ్రివంశమునఁ బురుషులు లేకపోవుటచే తానే రాజ్యభారము వహింప 1838 వ సంవత్సరము జూను నెల 28 వ తేదీని దివ్యమహోత్సవంబునఁ బట్టాభిషిక్తయై కిరీటధారణంబు చేసి రాజ్యంబు నిర్వహించుచు నొకటి రెండేండ్లు గడపి వివాహ కౌతూహలయై.

4 అభ్యసించెదన్ = నేర్చుకొనెదను, సత్యము = నిజము, యోగ్యతను = మంచితనమును, ఊఁది = ఒత్తి. 5 గుర్వికిన్ = చదువుచెప్పుదానికి, మాఱుపలుకక = ఎదురాడక, వివేకము = తెలివి, శైశవదశన్ = చిన్నతనమును. వ॥ పురుషులు = మగవారు, రాజ్యభారము = ప్రభుత్వముయొక్క [illegible], దివ్యమహోత్సవంబునన్ = మంచివేడుకతో, కిరీటధారణంబు = కిరీటము తాల్చుటను, నిర్వహించుచున్ = చేయుచు, వివాహ...లయై = పెండ్లియందు వేడుకకలదియై.

చ॥ తనకును బాల్యమందె మదిఁదాకినవానిని విద్యలెల్లనే
ర్చినయతనిన్ మనోహరశరీరుని ధీరుని మేనమామకుం
దనయునిఁ బెండ్లిచేసికొన ధార్మికమంత్రిసభాంతరాళమం
దునతనకోర్కి—చెప్పి మఱితొందరఁ జెందననుజ్ఞఁ జెందియున్॥

వ॥ తరువాత 1840 వ సంవత్సరము ఫిబ్రవరి నెల 10 వ నా
డాల్బర్టు నామంబుగల యాప్రభువరుని వారి దేవాలయం
బున సమస్త మంత్రిజనమధ్యంబున మహోత్సవంబుతోఁ
బెండ్లియాడె.

గీ॥ సర్వదేశంబు నేలెడు సార్వభౌమి
ననెడుగర్వంబు కొంచెమే నాత్మలేక
దైవసాక్షికముగ నేను ధర్మవిభుని
కనుగుణంబుగ నడచెద ననుచుఁ బలికె॥ 7

వ॥ ఇట్లు యథోక్తముగాఁ బెండ్లియైన పిదప నప్పతివ్రతా
మణి—

---

6 బాల్యమందున్ = చిన్నతనమందు, మనోహరశరీరుని = సొగసైన మేనుగలవానిని, ధార్మిక...రాళమందు = న్యాయమును జెప్పుమంత్రులసభలో అనుజ్ఞ = అంగీకారము. వ॥ దేవాలయంబునన్ = గుడిలో 7 సార్వభౌమిని = దేశమంతయు నేలుదానను, దైవసాక్షికముగన్ = దేవుఁడుసాక్షిగా, ధర్మవిభునికిన్ = మగనికి, అనుగుణంబుగన్ = తగునట్లు, పతివ్రతామణి = పతివ్రతలలో శ్రేష్ఠురాలు, ఆత్మన్ = మనస్సునందు.

గీ॥ రాజ్యభారంబునొకయెత్తు రమణునందు
భక్తియొకయెత్తు గాఁబూచిపతిని స్వల్ప
కాలమునగౌరవార్హునిఁ గానొనర్చె
దేశమంతెల్లనతనికీర్తియు వెలుంగ॥ 8

గీ॥ రాజ్యతంత్రంబులందైన రాణియతఁడు
సత్యవాది యటంచునిశ్చయముపడసి
యతని యాలోచనంబునే యనుసరించి
పోవుచుండును జనులు సంమోదమొంద॥ 9

గీ॥ అతనిమాటకు నెపు డెదురాడఁబోక
యతని నొకనిముసము విడనాడలేక
యతనిసగమేనురీతిగా నామెయుండె
భార్యయర్థాంగి యనుమాట పాడిగాఁగ॥ 10

గీ॥ తనదుప్రాణంబుదీయంగఁ దలఁచునట్టి
దుష్టబుద్ధులఁ బెక్కండ్ర దూరదేశ
మందునివసింప నియమించె నందునొక్క
దుష్టునైననుజంపంగ నిష్టపడక॥ 11

---

8 రాజ్యభారంబున్=ప్రభుత్వము యొక్క బరువును, రమణునందున్=మగనియందు, స్వల్పకాలమునన్=కొంచెము కాలములో, గౌరవార్హునిఁగాన్=గౌరవింపఁదగినవానినిఁగా, ఒనర్చెన్=చేసెను. 9 రాజ్యతంత్రంబులందున్=రాచ పనులయందు, సత్యవాది=నిజముచెప్పువాఁడు, సంమోదము=ఆనందము, 10 అతని...రీతిగా=మగనియొక్క సగముశరీరమువలె, అర్థాంగి,=సగముశరీరముగలది, 11 దుష్టబుద్ధులన్=చెడుబుద్ధిగలవారిని, నియమించెన్=ఏర్పాటుచేసెను.

గీ॥ పాపుఁడైతన్నుఁ జంపఁ దుపాకిఁగాల్చి
మరణదండనవిధి నొందుమనుజుఁడొకఁడు
మూర్ఛపడెనని విని జాలిఁ బొందియామె
వానివిడిపించి పరదేశవాసిఁ జేసె॥ 12

గీ॥ సర్వమునరత్నగర్భకు సాటియైన
సువతి విక్టోరియారాణిసుతులనల్వు
రను కుమార్తెలనైదుగురినిఁ గనె నవ
రత్నములపోలిక మనోహరత్వమొంద॥ 13

గీ॥ రాజ్ఞినను గర్వమును జెంద రాకపోల
దాదులెందఱునుండినఁ దానెపాల
నిచ్చితనబిడ్డలను బెంచె నెలమితోడ
మనధనాఢ్యులభార్యల మాడ్కిఁగాక॥ 14

గీ॥ పిల్లలను బెంచుటకుఁ దగుఁదల్లియనఁగ
నామెనున్నుగ వర్ణించి యవల జెప్ప
వలెనులోకంబునందలి వనితలందు
నామెవలె శాంతసతి యుండినట్టులైన॥ 15

---

12 మరణదండనవిధి = ఉరిశిక్షను, మనుజుఁడు = మనుష్యుఁడు, పరదేశవాసిన్ = ఇతరదేశమందుండు వానినిఁగా. 13 సర్వమునన్ = అన్నిటిలో, రత్నగర్భకున్ = భూమికి, సువతి = మంచివంతములుగలరాణి, సుతులన్ = కొడుకులను, మనోహరత్వము = ఇంపు. 14 ధనాఢ్యులు = ధనముచేగొప్పవారు. 15 అవలన్ = పైని, శాంతసతి = ఓర్పుగలపతివ్రత.

గీ॥ రాజ్యకార్యంబులందు నశ్రద్ధవడక
యెంతపనియున్నఁ జేయుచు నంతచదువు
చెప్పువారున్నఁ దీరినయప్పుడెల్ల
విద్య నేర్పుచునుండును బిల్లలకును॥ 16

గీ॥ మహితరాజ్యంబు గలదనిమదము గలిగి
జనులసేమంబునందు నసడ్డవడక
తనకుఁబుట్టిన వారికంటెనుమహాను
రాగమునఁ జూచుచుండెను రాష్ట్రజనుల॥ 17

గీ॥ బీదలకుటీరములకును బ్రేమవెడలి
బాలురకురోగులకుఁ బెద్దవారికాట
వస్తువులనౌషధముల దుప్పటులనిచ్చి
వచ్చుటయె యామె దయకానవాలుసుండీ॥ 18

గీ॥ అల్పధనమున గర్వించు నతివలవలె
నర్థహీనుల గృహముల కరిగివారిఁ
బలుకరించుట తప్పని తలఁపకామె
యరిగి యవ్వారి సేమంబు నరయుచుండు॥ 19

---

16 అశ్రద్ధపడక = అలసపడక, చదువుచెప్పువారున్నన్ = గురువులు న్నను 17 మహితరాజ్యంబు = గొప్పప్రభుత్వము, మదము = మత్తత, జనులసే ంబునందున్ = నరులబాగునందు, మహానురాగమున్ = మిక్కిలిప్రీతితో, 18 కుటీరములకున్ = చిన్నయిండ్లకు, ప్రేమన్ = అనురాగముతో, వెడలి = వెళ్లి, 19 అర్థ...హీనులకున్ = పేదరాండ్రయిండ్లకు, సేమంబు = క్షేమము ను.

గీ॥ కష్టమెంతటివారికిఁ గలుగునెడు
పలుకు నిజమనుటకునామె భర్తనాల
గవసుతుఁడు మృతులవుట యుదాహరణము
వీనికంటెను దుఃఖముల్ వేలుగలవె॥ 20

గీ॥ అకట! యామె వైధవ్యమనెడుజలధి
బుత్రశోకంబు ననుసుడి మునిఁగిపోయి
తల్లి మొదలగు నాప్తబాంధవులచావు
లనెడు కెరటంబులంబడి యరిగియరిగి॥ 21

గీ॥ ఎట్టులో ధైర్యమనునావ నెక్కి దరికి
వచ్చి తనదుఃఖములకంటెఁ బ్రజలదుఃఖ
ములకు మిక్కిలి యడలునాముదితకంటె
దీనులంగావ వేఱొక్క దేవుఁడగునె॥ 22

గీ॥ బొగ్గుగనిత్రవ్వ నెడఁజచ్చి పోవుజనుల
తల్లులకు భార్యలకునుదాఁ దంతివార్త
లంపి వేలకొలంది ద్రవ్యంబు నంపు
నామెయే దీనబంధురాలగుటనిజము॥ 23

---

20 మృతులు=చచ్చినవారు, ఔట=అగుట, ఉదాహరణము=దృష్టాంతము, దుఃఖముల్=కష్టములు. 21 వైధవ్య...లధిన్=మగఁడులేకపోవుటయనుసముద్రములో, పుత్రశోకంబు=కుమారుఁడు పోవుటవల్లనదుఃఖము, ఆప్తబాంధవులు=ఇష్టులైనబంధువులయొక్క, అరిగియరిగి=పోయి, పోయి. 22 నావన్=పడవను, దరికిన్=ఒడ్డునకు, అడలునాముదిత=విచారించునట్టియారాణి, దీనులన్=పీడితులను. 23 తంతివార్తలు, తీగెజాబులను.

గీ॥ ఇతరధనమున కెప్పు డపేక్షపడని
దనుచుఁ జెప్పెదు నామె యోగ్యత నొకండు
చచ్చునెడ వ్రాసినట్టి లక్షల కొలంది
ధనము త్రికరణశుద్ధి వద్దనినుడువుట॥ 24

గీ॥ తనదు పేరున్న దేశ మంతటను గలహ
మెవ్వరికి లేకయుండఁగ నేలుచుండి
పులియు మేఁకయు నొకచోట జలము త్రాగు
నట్లు గాఁజేసెఁ గాదె రాజ్యంబు నామె॥ 25

గీ॥ రషియనేలెడు రారాజు క్రైస్తవులను
బాధపెట్టెడు తురకలవధ నెపమునఁ
డర్కి దేశము చేకొనుట కును మీఁదఁ
గ్రమముగా నిండియాలోనఁ గాలిడుటకు॥ 26

గీ॥ కపటపుఁదలంపుచేఁ మరుష్యపతిమీఁద
దండయాత్ర వెడలిన వార్తకును రాణి
నిజముగనుఁ గొనుచుఁ దనసైనికుల నెల్లఁ
బంపి పోరాట నోడించె వానినపుడు॥ 27

---

24 ఇతరధనమునకుఁ = ఒరులద్రవ్యమునకు, అపేక్షపడనది = కోరనియది, త్రికరణశుద్ధిఁ = మనోవాక్కాయశుద్ధిచే, నుడువుట = చెప్పుట. 25 కలహము = విరోధము. 26 రారాజు = రాజులకు రాజు, తుర...వమునన్ = తురకలను జంపుటయను మిషచే. 27 కప...లంపుచేఁ = చెడ్డయూహచే, దండయాత్ర = యుద్ధప్రయాణము, సైనికులఁ = భటులను, పోరాటఁ = యుద్ధమునందు.

గీ॥ ఎచట ధర్మంబుగలుగునో యచట „జయము
గలుగుననుటకుఁ దనసైనికులనుజంపు
నట్టి బంగాళ సేనలఁ బట్టఁజేసి
యామె యణఁగించుటయె యిందుదాహరణము॥ 28

గీ॥ మఱియు నెవ్వారికెవరికే మతములుండు
వారువానిని వదలంగ వలదుమా మ
తంబునంగలియుటయుమా తలఁపుగాద
టంచువచియించె రాణి మహాదరమున॥ 29

గీ॥ తాను రాజ్యంబునకువచ్చు తరుణమందె
మంత్రి యిచ్చిన సైనికమరణము గల
పత్రికంజూచి కన్నీరు వాఱదాని
సైనికుఁడిమియింపఁ బడెనని వ్రాసెఁగాదె॥ 30

గీ॥ టార్పిన్ను వాలు రణంబు జరగెడునపుడు
సైనికులనెల్ల మిగులఁ బ్రోత్సాహ పఱచి
పర మహీశులగుండెలు పగులునట్లు
జయము వడసెను దామహోత్సాహ మొప్ప॥ 31

---

28 తా॥ న్యాయమెక్కడ నుండునో జయమక్కడఁ గలుగు ననుటకు, రాణి, తన సేనమీఁద నెదుర్కొనిన బంగాళీసేనలను బట్టించి చంపించుటయే యిందు దృష్టాంతము 29 మహాదరమునన్ = మిక్కిలి ప్రేమతో 30 వచ్చుతరుణమందె = వచ్చినవెంటనె, సైనికమరణము = భటుని చావు, పత్రికన్ = కాగితమును. 31 రణంబు = యుద్ధము, పరమహీశుల = శత్రురాజులయొక్క, జయము = గెల్పు.

౩౪. చక్రవర్తిని గారు మన దేశమునకుఁ జేసిన యుపయోగములు.

గీ॥ దేశమందుండునదుల బంధింపఁజేసె
నానకట్టలఁ గట్టించి యన్నిదెసలఁ
బ్రజలకుం బంటకుపయోగ పడెడురీతిఁ
గాల్వలందఱివ్వఁ జేసెనాకారణమున॥ 32

సీ॥ చౌటిచేమనుఁగు నిస్సారపు నేలలు
సన్నధాన్యముపండఁ జాలియుండెఁ
దుంగమొలకలకును దొంగమైయొప్పెడు
భూమినిఫలవృక్షములు జెలంగెఁ
బులులు వాసముచేయు పొదలుగల్గెడు భూమి
రెండుపంటలు పండు రీతినుండె
నుప్పైనఁబండని యూసరక్షేత్రముల్
చెఱకులుపెఱిగెడు చేలనొప్పె॥

గీ॥ రాచపన్నైనఁ జెల్లఁగ రానిమాన్య
ములు కుటుంబంబులంబోషింపఁ గలుగు పైక
మిచ్చునంతటి యవియయ్యె నిలకురత్న
గర్భయనునామ మర్థయుక్తంబునయ్యె॥ 33

---

32 బంధింపజేసెన్ = కట్టించెను, అన్నిదెసలన్ = ఎల్లదిక్కులను.
33 నిస్సారపునేలలు = బలములేనిభూములు, ఊసరక్షేత్రముల్ = ప[illegible]నేలలు, మాన్యములు = భూములు, అర్థయుక్తము = ప్రయోజనముతోఁగూడినది.

సీ॥ మెఱుపుదివ్వెలకంట్లు మిఱుమిట్లు గొనునట్టు
లెల్లదిక్కులయందు నేపుమీఱె
నొకదినంబుననూఱు యోజనంబులు పోవు
పొగబండ్లు లూరూరఁ బోవుచుండెఁ
బరదేశవార్తలఁ బదినిముసములకుఁ
దెచ్చెడుతీగెలు హెచ్చియుండెఁ
బట్టణంబులనీటి బాధలేకుండఁగ
నన్నియిండ్లకు జల యంత్రముండె

గీ॥ ధర్మవైద్యంబుచేసెడు స్థానములును
జాబులం గొనితెచ్చెడు స్థానములును
సకల జాతులవారికిఁ జదువునేర్పు
పాఠశాలలు నెల్లెడఁ బెరిగియుండె॥ 34

గీ॥ పయనమన నెప్పు పుట్టించు బాటలెల్లఁ
బాలుపడఁబోసి యొత్తంగఁ జాలియుండె
నదుల దాటఁగ భయమిచ్చు నావలణఁగి
యెల్లవంతెలను బొగవోడ లేపుమీఱె॥ 35

---

34 విద్యు[illegible]వెలిగెను. యోజనంబులు=ఆమడలు, పరదేశవార్తలు=[illegible]దేశసమాచారములు, తీగెలు=(టెలిగ్రాఫు) జలయంత్రము=[illegible], [illegible]=[illegible]యాణము, బాటలు=త్రోవలు, నావలు=పడవలు.

గీ॥ మూఁడుపైసల కమ్మపై ముఖ్యమైన
సంగతులవ్రాసి యెల్లదేశముల కనుపఁ
దగినజాబుల చోటులంతటనుగల్గి
యుండెజనులకు నత్యుపయోగమునను॥ 36

గీ॥ బాలురకు హూణవిద్యనపారశక్తి
గలుగఁగా నన్యవిద్యలఁ గఱపఁబాఠ
శాలలెల్లెడ వ్యాపించె సర్వజనులు
చదువుచుండిరి జ్ఞానంబు గుమురనిపుడు॥ 37

గీ॥ సతులకున్విద్య రామినష్టంబు నెఱిఁగి
జాలివడిరాణి తనదుదేశంబునుండి
బాలికావిద్య యనుకల్పపాదపంబు
బీజముల నంపియుంచటకుఁ బ్రీతితోడ॥ 38

గీ॥ ఎల్లయూళులఁ జల్లించి మొలచువాని
మొలకలనుబెంచఁగా వేల కొలఁదిధనము
సంచులను వెచ్చపెట్టుచు స్వల్పకాల
మందెనభివృద్ధికిందెచ్చె నమితకరుణ॥ 39

---

36 అనుపన్ = పంపుటకు, అత్యుపయోగమునన్ = మిక్కిలి యుపకారముగా, 37 హూణవిద్యన్ = ఇంగ్లీషునందు, అపారశక్తి = అంతము లేనిసామర్థ్యము, 38 బీజములను = విత్తనములను, 39 వెచ్చపెట్టుచు = ఖర్చు పెట్టుచు, అమితకరుణన్ = మిక్కిలిదయచే.

సీ॥ కన్నెలకును విద్యఁ గఱపు వేతనముల
నిచ్చియొజ్జలనుంచె నిండ్లకరిగి
యబ్బాలికలఁగొని యరుదేర నిత్యంబు
పరిచారికలను నేర్పఱచె నాఁటియు
బహువిధంబులఁ గుట్టు పనికత్తెలను బెట్టి
కుట్టు నేర్పించు నా గుణవతులకు
వారియాటలకు విహారస్థలంబుల
నువ్యేలలను గూర్చె యోగ్యముగను

గీ॥ ఏటికొకసారి సేయుపరీక్షలోఁ గృ
తార్థతంజెందు కన్నెల కఖిలభూష
ణములఁ బుస్తకములనంబరములనీయఁ
జేసె నేర్పాటు లహహ యీ చిత్రమేమి?॥ 40

గీ॥ ఒక్క కానియుఁ జదివెడు నువిదలకును
వ్యయము లేకుండఁగాఁ జేసి యధికపాఠ
శాలలెల్లెడఁ బెట్టించుసతి మహోప
కారిణిన్ రాణి నుతియింపఁ గాఁదరంబె॥ 41

---

40 కఱపన్ = నేర్పుటకు, వేతనములన్ = జీతములను, కొని యరుదే
రన్ = తీసికొనివచ్చుటకు, విహార స్థలంబులన్ = ఆడుకొను చోటులను,
యోగ్యముగన్ = తగునట్లుగా, కృతార్థతన్ = చేయఁబడిన ప్రయోజనము
గలుగుటను, అంబరములన్ = వస్త్రములను, 41 ఉవిదలకున్ = స్త్రీలకు,
వ్యయము = వెచ్చము, మహోపకారిణిన్ = గొప్ప మేలును జేయుదానిని,
నుతియింపన్ = పొగడఁగా, తరంబె = శక్యమా?.

గీ॥ తొంటివారికి నెంతగాఁ దోఁచ లేదొ
యంత ప్రియముగ నట్లుగ నందఱకును
గాంతలకుఁ దెల్వి వినయంబు గలుగునట్టు
లంతకంతకు స్త్రీవిద్య యధికమయ్యె॥ 42

గీ॥ దీని మూలముగా నిప్డు దేశమందు
నతివలకుఁ బాడుసాహస మణఁగిపోయె
సమసి పోయిన వాదు రాచారములును
శుచియు మతియును ధృతియును శోభఁ జెందె॥ 43

చ॥ అఱువదినాలుగేండ్లు రవియస్తముఁ జెందని రాజ్యమందు నే
కొఱఁతయు లేక భూజనులకున్ సుఖవృత్తులఁ గూర్చుచుండి చె
చ్చెఱఁదన రాజ్యమభ్యుదయ సిద్ధిగఁ జేసియు ధర్మమార్గమే
ర్పఱచిన రాణి పుత్రిలను బౌత్రిలఁ గూఁతులపుత్రపౌత్రులన్॥

---

42 తొంటివారికిన్ = మునుపటివారికి, ప్రియము = ఇష్టము, 43 అతివలకున్ = స్త్రీలకు, పాడుసాహసము = చెడ్డచొరవ, సమసిపోయినవి = నశించిపోయినవి, ధృతి = ధైర్యము, 44 రవి = సూర్యుఁడు, అస్తముఁజెందని రాజ్యమందు = [illegible] రాజ్యమందు, సుఖవృత్తులన్ = మంచిస్థితులను, చెచ్చెఱన్ = శీఘ్రముగా, అభ్యుదయసిద్ధిగన్ = వృద్ధిపొందునట్లుగా, పౌత్రిలన్ = మనుమలను.

వ॥ పడసి యానందంబునం జూచికొనుచు 1901 వ సంవత్స
రంబున మన యాధునిక చక్రవర్తులగు నెడ్వర్డు చక్రవర్తి
గారికి రాజ్యభారం బొసంగి సకల సంపత్సమృద్ధంబగు
కాలంబున సహస్రమాస జీవినియయ్యు లోకైక పూజ్యు
రాలును సకల జనోపకారిణియు నగు శ్రీ విక్టోరియా
చక్రవర్తిని, కాలధర్మంబు నొందినదని చెప్పుటయు వినుట
యు విచారకారణంబైన నామె శాశ్వతకీర్తి శరీరంబున
జీవించి యున్నదనియే సంతసింపఁదగును. మఱియు నిక్కా
రణంబున 45

గీ॥ తనువు శాశ్వతమనినమ్మఁ దగదుకీర్తి
శాశ్వతముగాన దానికి సడ్డ వడుఁడు
ఎంతవారికిఁ గష్టంబు లేనిమరణ
మేనిఁదప్పదు రాణియె యిందుఁదెలుపు॥ 46

ఆ॥ కాన సుదతులార ! కాంచివిక్టోరియా
రాణిగుణములిందు శ్రద్ధతోడ
భర్తృభక్తి సత్య పరిపాలనంబును
గర్వపడమిఁ జెందఁ గాఁదగుఁగద॥ 47

వ॥ ఆధునికచక్రవర్తులు=ఇప్పటి ప్రభువుగారు, సకల...కాలంబున్=అన్నిసంపదలతోఁగూడిన సమయంబున్, సహస్ర...విని=వేయినెలలు బ్రతికినది, కాలధర్మంబున్=మరణమును, విచారకారణంబు=దుఃఖహేతువు, 45 తనువు=దేహము, తెలుపు=మార్గము. 46 తా॥ కాఁబట్టి, ఓకాంతలారా! ఈగ్రంథమునందు, రాణిగారిమంచిగుణములను చదివి పతిభక్తి, నిజముచెప్పుట, గర్వములేకుండుట, యీగుణములను మీరునేర్చుకొనఁదగును.

ఆ॥ ఈమెతనయుఁడిప్పు డేలుచుండెను భూమిఁ
దల్లివలెనె మిగుల ధర్మముగను
దల్లికంటెమిగుల దార్ఢ్యంబు నాయువు
నితనికిచ్చుఁగాత యీశ్వరుండు॥ 48

క॥ పందొమ్మిది వందలమూఁ
డుందగ వర్షములు క్రీస్తు డుంబుట్టురచిం
చెందరుణి ధర్మబోధిని
సుందరముగ సూర్యశాస్త్రి సులభపు శైలిన్॥ 49

ఇది. పరమపవిత్ర హరితసగోత్ర మల్లాద్యన్వయ
ప్రకాశక రామస్వామి శాస్త్రి పౌత్రుండును
శ్రీ రామావధాని పుత్రుండునగు సూర్య
నారాయణ శాస్త్రిచే రచింపఁ
బడిన స్త్రీధర్మ బోధిని

సమాప్తము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

47 తనయుఁడు = కొడుకు, దార్ఢ్యంబు = బలమును, ఆయువు = ఆయుర్దాయమును.

ERRATA.

Pge.	Line.				
Preface.	12	*for*	'unrivalled alone'	*read*	'unrivalled and alone.'
6	20	,,	స్నేహముతో	,,	ప్రీతితో
7	21	,,	ఎరగవలయునన్	,,	ఎఱగవలయున్
,,	23	,,	వస్తులను	,,	వస్తువులను
11	5	,,	తోడబుట్లువు	,,	తోడబుట్టువు
30	4	,,	మెరి	,,	మేరీ
31	2	,,	నిహాటియు	,,	నికోలియన్

